

La Botalària

REVISTA EDITADA PER L'ASSOCIACIÓ "TOSSAL DE L'ASSUT"

NUMERO 6 - ANY IV

SUMARI

Especial V Jornades Culturals

Una lectura de les Jornades
Exposicions de les Jornades
La tardor en Borriol
Actes Populars
Publicacions de les Jornades

Especial Sant Antoni

Unió Musical Lira Borriolenca

Entrevista a Ramón Sala Fontseré
Entrevista a Josep M. Martínez Giménez

Opinió

La mort del Barranc de Cominells?
La degradació dels camins del terme
2001, una Odissea "per" l'espai
Jocs d'abans, jocs bèl·lics
i altres consideracions (i II)
Monstres o persones

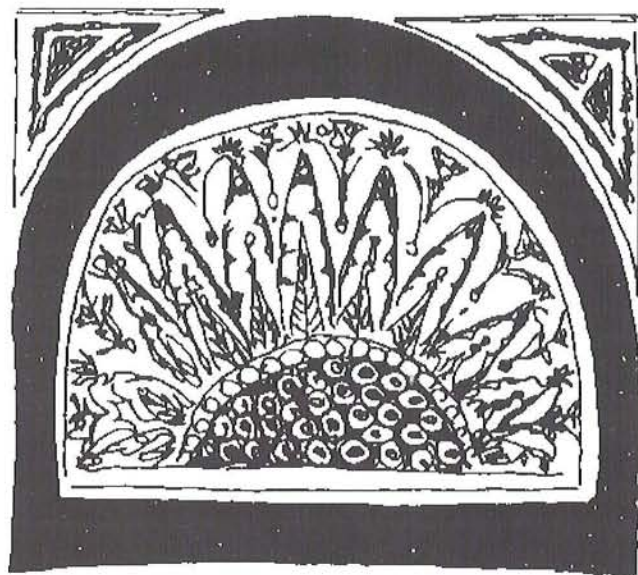
Poesia

La Rondalla
Crònica d'una "riuà"
Historia de Borriol
Altres lectures
Sobre les vaques boges
Qui és qui?
Que opina la gent sobre...

RESUM JORNADES CULTURALS ESPECIAL SANT ANTONI

D'OLIVA

TERRACOTES - TAULELLETS - MARBRE ANTICAT

MAGATZEM I EXPOSICIÓ:
CTRA. CASTELLÓ-MORELLA, KM. 8'200
TELS. 964 22 01 05 - 964 32 17 60
FAX 964 22 21 59 - 12190 BORRIOL

Hivern 2001

ANY IV, número 6
 Borriol (Plana Alta)
 Tirada 600 exemplars

**Consell de redacció,
 Fotografia i Publicitat:**

Agustí Agut i Escrig
 Ignasi Agut i Escrig
 Teresa Agut i Escrig
 Nati Alcañiz i Gascó
 Xavier Andreu i Miralles
 Simón Francisco i Griñó
 J. Cristià Linares i Bayo
 Regina Moles i Valls
 Diego Tena i Roca
 Natxo Valls i Falomir
 Araceli Vicent i Balaguer

Col·laboradors:

Vicente Alcañiz Puertas
 Roberto Valls Falomir
 Santiago Gargallo
 Carmen Babiloni
 Eliseo Tena
 Josefina Vilarrocha
 Coordinadora Jornades
 Culturals

Edita:

Associació Cultural
 Tossal de l'Assut

**Emmaquetació i
 impressió:**

Imprempta Rosell
 (Castelló)

Nota:

La Botalària no es fa responsable de l'opinió dels seus col·laboradors en els treballs publicats, ni s'identifica necessàriament.

La Botalària demana disculpes si comet alguna errada en dades, noms, etc., en l'apartat de fotos per al record. Si això passara preguem comuniquen les correccions a l'adreça corresponent.

Agraïm a totes aquelles persones que han fet possible que es duiguera a terme aquest projecte.

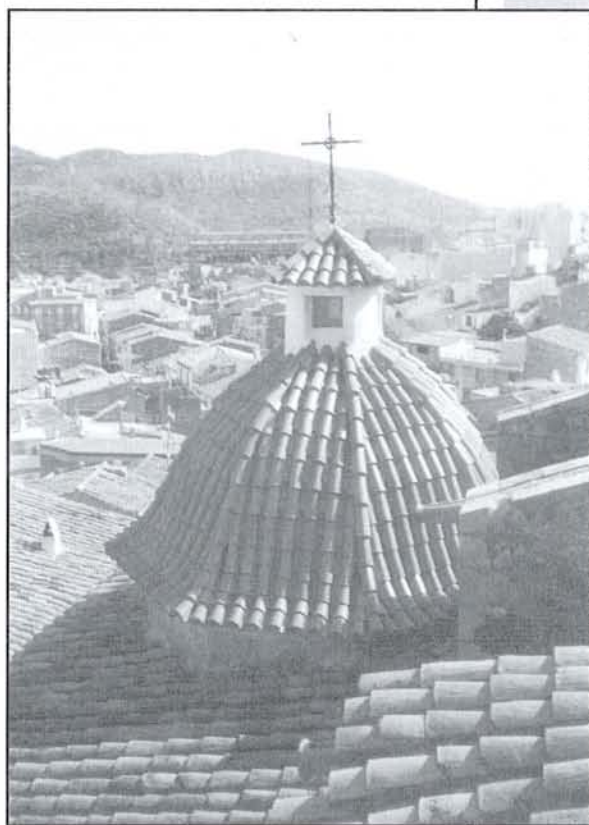
EDITORIAL

Ara fa uns mesos, la revista *La Botalària* els presentava a tots vostès el que anaven a ser les V Jornades Culturals a la Plana de l'Arc. En aquesta ocasió volem començar fent un balanç del que han estat aquestes tant a nivell social com cultural. Possiblement mai en la història de Borriol hagen treballat, conjuntament, tant persones de forma desinteressada per tal d'enllestir un conjunt d'activitats lúdiques i culturals per a tots els borriolencs. A banda d'açó, les Jornades han assolit un nivell de qualitat molt alt, cosa la qual ens fa sentir-nos, com a partíceps en la seva organització, molt orgullosos. Totes les activitats que van realitzar-se les trobaran, resumides, a un reportatge especial que hem preparat per a aquest número.

I per si tot açó no fora prou, les Jornades van tancar-se amb un torrent d'aigua, la major ploguda que ha vist Borriol en molts anys, que feu brollar de nou el *Saltador* i la *Cotxera*, feu vessar el cabdal del riu i apai-vagà la sed del terme. Un fotomuntatge ens permetrà recordar aquells darrers dies d'octubre. Malgrat l'aigua, però, les Jornades pogueren concloure's. No obstant, aquesta va posar de manifest la carència de locals municipals per a ús cultural o social.

Una carència aquesta que hem hagut de patir el Tossal de l'Assut, que continuem sense un local on poder dur a terme la nostra tasca. Malgrat això, gràcies a l'ajuda de la Unió Musical la Lira Borriolenca, que ens ha deixat el seu local per reunir-nos i editar la revista, presentem aquest sisé número de *La Botalària*. A més, per a aquest any ens hem marcat objectius importants: cicles de conferències, exposicions, recitals de poesia, concerts, etc.

Finalment, no voldríem acabar aquesta editorial sense desitjar-los que passen unes bones festes de Sant Antoni, a les quals hem dedicat també algú article, i proposar que en aquestes -per què no?- es recuperara l'antiga costum d'encendre menudes fogueres amb argelagues a la porta de cada casa. Creiem que seria una bona forma de dinamitzar i fer més participativa la festa.

UNA LECTURA DE LES V JORNADES CULTURALS

Des de la redacció d'aquesta revista se m'ha demanat, i vaja per davant el meu agraïment a aquests joves que desinteressadament treballen pel poble, que faça un balanç de les V Jornades Culturals a la Plana de l'Arc, que vam celebrar a Borriol els dies 20, 21 i 22 d'octubre de l'any passat. La petició és raonable, ja que he estat el coordinador de la Comissió Organitzadora però i pel mateix motiu, les meues opinions poden ser qüestionades o al menys relativitzades, donat que tot protagonisme comporta una certa parcialitat en la interpretació dels fets en els quals s'ha intervingut. És per açò que convindrà donar-li a aquestes primeres línies un caire descriptiu, deixant que cada lector faça la seua personal valoració.

Participació: 229 persones es van inscriure (previ pagament de 6.000 pessetes) de les quals aproximadament la meitat som borriolencs i borriolenques; més d'un parell de centenars van col·laborar en l'organització de les diferents activitats; i quasi tots els residents al poble van gaudir d'algun acte, van visitar les exposicions o tenen en la seua casa alguna publicació.

Participació institucional: Han col·laborat en l'organització, a més del Tossal de l'Assut, 10 associacions culturals de Borriol (Amics dels Cavalls, Nueva Jerusalén, Jubilats i Pensionistes, Mestresses de Casa, Club la Pedrera, Colla Naturalista, Dolçainers i Tabaletgers, la Coral, el Grup de Dan-

ses l'Hereu i Safareig Teatre); la Confraria Sant Antoni; la Parròquia de Sant Bartomeu de Borriol; quasi tots els establiment del poble (forns, bars, tendes); els grups de danses de les Coves de Vinromà i la Pobla Tornesa; la Delegació Diocesana del Patrimoni Històric i Artístics; el Museu Provincial de Belles Arts; i la Facultat de Ciències Jurídiques i Econòmiques i la Universitat Jaume I.

Actes realitzats: Obertura a càrrec de l'Excel·lentíssim Sr. Fernando Romero, Rector Magnífic de la Universitat Jaume I; 3 conferències; 1 taula rodona; inauguracions i explicacions de les exposicions i les publicacions; visita guiada al poble; lectura d'una dotzena de comunicacions; actuacions populars pels carrers; degustació de dolços; dinar de cloenda i homenatge al Dr. Ramón Culebras.

Publicacions: 2 llibres (Dolços de Borriol i Caminant per Borriol); 2 catàlegs d'exposicions (Les aparellades de Sant Antoni i Sant Bartomeu a l'art castellanenc); i 1 CD (Borriol clic@clic). La demanda que han tingut aquestes obres ha fet que d'una bona part d'elles ja s'haja esgotat l'edició. Per la difusió s'han emprat un cartell, confeccionat pel pintor Amat Bellés, i més de mitja dotzena de díptics o tríptics.

Exposicions: "De tots els focs el foc", a la fàbrica de Pitarch; "Les aparellades de Sant Antoni" a la casa de Tónica Camino i Juan Meseguer; "Álvaro Falomir", al Museu Municipal; "Art religiós: La figura de Sant Bartomeu", a l'església parroquial de Sant Bartomeu; "Les partides del terme de Borriol", a la sala d'exposicions de l'Ajuntament; "Col·lecció de cotxes antics del Sr. José Pitarch", a la plaça de la Font; i "Una casa, retrat d'una època", a la casa de la família Perales.

Patrocini: Han aportat diners, serveis o materials: 7 institucions (Fundació Caixa Castelló, Diputació Provincial de Castelló, Conselleria de Cultura i Educació, Ajuntament de Borriol, Caixa Rural Credicoop, Facultat de Ciències Jurídiques i Econòmiques i Universitat Jaume I); 7 empreses (Muebles Pitarch, Ceràmica Decorativa, D'Oliva Terra, Garbell Comunicació, Banc de València, Ceràmica Leoni, Porcelanatto); i alguns establiments i particulars de Borriol.

Mitjans de comunicació: A més de les participacions en diferents programes, de les declaracions i els comunicats, es va celebrar una roda de premsa abans de la celebració de les Jornades i la presentació d'algunes publicacions, una vegada editades, a la llibreria Babel. La resposta ha estat la presència de Borriol a diverses cadenes de

televisió i de radio, i més de trenta notícies en els diaris locals, regionals i nacionals.

Organització: La màxima responsabilitat l'ha assumida una Comissió Organitzadora integrada per: Agustí Agut, Nati Alcañiz, Xavi Andreu, Joan Serafí Bernat, Maria Teresa Bernat, Henri Bouché, Pepe Castellano, Nadal Escrig, Modesto Fabra, Mª Carmen Falomir, Vicent Falomir, Antonio García Verduch, J. Cristian Linares, Juan Manuel Moles, Miriam Andreu i Pere Saborit.

Tasques programades: Celebració d'una assemblea general, audició d'un concert de música medieval i sopar de germanor, el darrer dissabte d'aquest mes de gener; i publicació de les Actes de les Jornades, en format de llibre, on es recolliran la quasi trentena de comunicacions que ens han arribat, a la primavera d'enguany. Com que ja està feta la previsió pressupostària per cobrir aquestes despeses i les persones que s'han responsabilitzat d'aquests temes ja han demostrat la seua capacitat amb la celebració de les V Jornades, cal esperar que es portaran a bon terme.

No voldria desaprofitat aquesta ocasió sense reproduir algunes paraules que vaig pronunciar el dia de la inauguració de les Jornades, perquè hem consta que son compartides per molts dels allí present.

"La Comissió Organitzadora està constituïda per les setze persones, (...) Te, per tant, una composició molt ampla i, a més a més, plural. I des d'aquest plantejament, democràtic i integrador, sempre ha vetllat per mantenir-se oberta a les associacions del poble i de la comarca, i a totes les sensibilitats i posicionaments.

Ens hem adreçat i hem gaudit de la col·laboració de moltes institucions, però el que amb major fermesa volem destacar és la generosa i generalitzada resposta que hem tingut de les persones.

Hem buscat ajuda i l'hem trobà. Hem tingut l'ocasió de compartir treball i il·lusió amb molta gent. Hem contrastat moltes propostes, s'ha dialogat i s'han consensuat moltes actuacions. I el que a tots ens ha produït la major satisfacció, ha estat que el camí ens ha permès retrobar velles amistat i iniciar-ne de noves amb la gent més jove. En definitiva, hem intentat estructurar la nostra comunitat, fer societat civil.

I aquesta tasca per nosaltres no s'acabarà el diumenge. No sols quedaran les vivències que puguem tenir aquestos dies i els catàlegs i els llibrets que hem editat. A partir del 23 d'octubre treballarem per fer una publicació, el més digna possible, de les actes d'aquestes Jornades. Però, el que ens sembla més significatiu és que ja hi grups que tenen projectes concrets per continuar avançant en la línia iniciada amb motiu d'aquesta edició. Quedarà una comunitat un poc més organitzada. És a dir, amb major capacitat per decidir el seu futur."

Sols hem resta, en nom dels membres de la Comissió Organitzadora, manifestar-los el nostre reconeixement a les associacions, les institucions públiques i les empreses que ens han ajudat, i a totes les persones que han col·laborat, han participat o han assistit a algun acte. A tots moltes gràcies.

Joan Serafí Bernat

EXPOSICIONS DE LES V JORNADES CULTURALS

A les Jornades Culturals es van organitzar sis exposicions que arregaven diversos aspectes de la vida local i comarcal. L'art religiós, popular o d'autor, els paisatges del nostre terme, cotxes antics o la reproducció d'una casa d'ara

fa mig segle pogueren contemplar-se durant tot el cap de setmana en les exposicions d'"Art religiós: la figura de Sant Bartomeu", "Les aparellades de Sant Antoni", "Alvaro Falomir", "Les partides del terme de Borriol", "Cotxes d'època" i "Una casa, retrat d'una època".

Les quatre primeres van inaugurar-se el divendres per la nit. A la de "Les aparellades de Sant Antoni", a la casa de Tonica Camino i

Juan Meseguer, es mostrà un recull —totes hagués estat impossible— d'aparellades fetes a mà de Borriol. Una aparellada és la peça de vestir que duen els matxos, haques o cavalls, habitualment, en la festa de Sant Antoni. Per completar i fer més rica l'exposició es

dugueren algunes mostres d'aparellades d'altres pobles de la comarca, amb l'objectiu de poder apreciar millor la riquesa i varietat de formes i estils.

Tot seguit es passà al Museu Municipal on pogué apreciar-se el que potser ha estat l'exposició més completa d'un dels escultors borriolencs més importants: Alvaro Falomir. L'autor de l'Aranya, que s'ha convertit ja en un sím-

bof de molts borriofencs, va rebre un merescut homenatge mitjançant una exposició on es repassà tota la seva trajectòria artística, des de les primeres obres, passant per les escultures més monumentals i l'estatuària estilitzada que tant el va caracteritzar.

En tercer lloc, a l'Església de Sant Bartomeu, s'inaugurà una exposició dedicada a aquest sant, patró de Borriol, i molt present en la religiositat i les seves manifestacions artístiques d'aquestes comarques. A banda d'algunes peces de Borriol, entre elles la creu processional, calzes, reliquiaris o una bacina d'acapte del segle XVII, es reuniren importants obres procedents de Culla, la Serra d'Engalzeran, Castelló, Villahermosa, etc.

Per tancar la jornada del divendres, s'inaugurà l'exposició elaborada per l'Associació Cultural Tossal de l'Assut sobre les partides de Borriol. En aquesta exposició pogueren veure's fotos de moltes de les partides del terme

—no es posaren totes per falta d'espai—, acompanyades d'un menut text on s'explica l'origen etimològic dels seus topònims, la seva formació geològica o els principals cultius que acollia.

El dissabte de vesprada, a la Plaça de la Font, José Pitarch cedí alguns dels cotxes de la seua col·lecció personal perquè foren exposats. En concret sis: un Austin Seven, fabricat entre 1922 i 1939; un Renault KZ de 1924; un Citroën B-14 de 1926; un Renault 4/4 del mateix any que l'anterior; un Bentley "S" de 1955 i un Jaguar MK1 de 1959.

Pel que fa a l'altra exposició, "Una casa, retrat d'una època", s'explica més avant, dins del conjunt d'activitats que es realitzaren el dissabte per la vesprada.

LA TARDOR EN BORRIOL

Repartiment:

Xic 1	Santi Gargallo
Xic 2	Natxo Valls
Xic 3	Diego Tena
Xic 4	Jaume Pallarés
Carro 1	Levi Rull
Carro 2	Pepe Ferrando
Tàfol	Jorge,.....
En Julià	.....
Xica 1	Olivia
Xica 2	Merche
Xiques	Teresa Agut, Regina Moles, Rebeca Gil
Xiqueta 1	Sara Valls
Xiqueta 2	Laia Llansola

Col·laboren::

Grup de teatre "Safareig" de Borriol
Grup de teatre "A tabalades" de Cabanes
Grup de danses "Peiró" de La Pobla
Grup de danses de Les Coves
Grup de danses L'Hereu" de Borriol
Grup de dolçainers i tabaleters de Borriol
Associació "Amics dels cavalls"
Associació cultural "Tossal de l'Assut"

Comença l'acte amb varies xiques que s'apropen a la Font a per aigua, amb cante, i vantant una cançó (Les xiquetes de Borriol son molt repostineretes...). A la baraneta hi ha uns quants xics asseguts que tan sols veuen a les xiques arribar, els diuen paraules comprometedores.

Xic 1: - Es veu que han donat vacances al cel.

Xic 2: - Vacances?... Jo més bé diria que el Nostre Senyor té sed.

Xica 1: - Eixes paraules van amb doble intenció?

Xic 1: - Pereò si es veritat el que hem dit... Com s'explica que uns quants angelets es passejen pel poble, i vinguen a omplir aigua a La Font?

Xica 2: - Nosaltres angelets...Ja, ja...

Xic 1: - Si, angelets del cel, o estrelles que han vingut per a il·luminar el nostre poble.

Xica 2: - I si nosaltres som angelets.....vosaltres que sou,....dimonis de l'infern? .

Xic 1: - A l'infern estaré jo di eixa boqueta no em diu que tinc l'esperança de poder conquistar-te.

Xica 1: - Ja , Ja... Em pareix que en compte de dimonis el que sou , es cavallers conquistadors....

Xic 1: - Per tu jo sóc capaç de conquistar elñ castell i baixar-te'l ací a La Font per a que sigues la seua regina

Les xiques ja han omplert els seus canters.

Xica 2: - Anen-se'n xiques , que per ací hi ha molts pardalots.

Xic 2: - El que hi ha és molta joventud i ganes de treballar.

Les xiques se'n van de La Font cantant la cançó d'abans.

Seguidament apareix Tàfol.

Tàfol: - Treball? Quants de vosaltres esteu disposats per a anar a collir demà?

Tots els joves que hi ha al baraneta alcen la mà.

Tàfol : - Necessitam quatre persones que puguen anar demà de matí als Mallols. Tindreu un sou..i vi a l'esmorzar.

Quan tingueu el carro carregat heureu acabat la feina.

També necessitem tres homes per a anar tot el dia a Raca. El patró pagarà sou i mig i a més tindran el dinar.

Xic 1 : - I l'hora d'acabar?

Tàfol : - Quan estiga tot plegat i el carro carregat.

Xic 1 : - Paga un sou i quart per als dels mallols i ja els tens.

Tàfol : - Què us penseu, que a l'amo els diners li'ls regalen?

Xic 2 : - El que tu t'has cregut és que nosaltres hem de treballar debades. Segur que si estiguera ací l'amo... Ell pagaria millor.

Tàfol : - El que passa es que vosaltres abuseu de la seua bona voluntat.

Xic 1 : - Eres més agarrat que l'avi de Ramonet.

Tàfol : - Jo no he vingut ací a fer caritat, jo he vingut a buscar homes per a fer feina.

Xic 4 : - Homes ja els has trobat, però has d'oferir el que val el treball.

Tàfol : - Un sou i el vi de l'esmorzar per als Mallols és la eua paraula.

Xic 1 : - I què és ? Què tu tens paraula de rei ?

Xic 2 : - Als Mallols hi ha feina per a tot el dia.

Xic 3 : - Ja es veu que eres molt interessat.

Tàfol : - A qui li interessa anar a Raca, per un sou de matí i un de vesprada ?

Xic 1 : - Nosaltres no podem consentir que es pugui abusar d'un pobre treballador..

Si als que han d'anar als Mallols els ofereixes sou i quart per a acabar de plegar la finca, ja tens a tots els que necessites.

Tàfol : - Jo sense permís de l'amo no puc decidir....

Xic 3 : - Però si tu eres el seu home de confiança i a ell tot li pareix bé.

Tàfol : - Tot li pareix bé, tot li pareix bé... Sou més espavilats ! si per a la feina fosseu igual !

En aquest moment, entra en la plaça l'amo en Julian, en una tartaneta.

Tots : - Mireu, és l'amo En Julian.

Tàfol : - Ara podeu demanar...

Xic 1 : - Segur que ens atindrà millor que tu.

En Julian baixa de la tartaneta dirigint-se al capataç (Tàfol).

Tots : -Bona vesprada, En Julian.

Julian : - Bona vesprada ens done Deu.

Què Tàfol, ja tens la gent preparada per a demà ?

La Botalària, hivern 2001

Tàfol : - En Julian, jo els he oferit el que considere just, però, a tots estos els pareix poc.

Julian : - Sempre ha passat el mateix. Quan algú ofereix treball, pensa que el que dóna és suficient, però el treballador té dret a pensar que el que se li ofereix és poc.

Xic 1 : - En Julian, Tàfol ens ofereix plegar tot el que falta als Mallols a quatre persones i un sou per a cadascú...

Julian : - I us pareix poc ?

Xic 2 . - Allí hi ha feina per a més de mig dia.

Xic 3 : - Nosaltres hem demanat un sou i quart per a cada bracer.

Tàfol : - Jo pense que amb un sou està ben pagat.

Xic 3 : - tu porque eres un "gola" i no tens els problemes que els llogats ens hem d'espurgar dia a dia.

Xic 2 : - Segur que En Julian és més just que tu.

Julian : - Deixeu en pau a Tàfol ! Ell a la fi tan sols fa que defensar els meus interessos, com és la seua obligació.... joestic molt content amb ell.

EL RACO
DE LA
FONT
Pastisseria i Cafeteria
Plaça La Font, 29 A - Tel. 964 32 16 33 - 12190 BORRIOL

CARNICERIA - CHARCUTERIA
EL
RAVAL
C/. DR. PORTOLES, 7 - TEL. 964 32 10 57
BORRIOL (CASTELLON)

Tàfol : - Per als Mallols necessitem quatre homes, pagant sou i mig i el dinar.

Julian : - I a la Vall...?

Tàfol : - Allí aniran els mateixos llogats que avui.

Julian : - Ja han arribat.

Tàfol : - No...Estem esperant l'entrada del carro.

Julian : - Escolta tàfol, demà és el sant de la meua dona, i jo voldria fer una festa en la que tothom poguera ser feliç i participar. Dona'ls el que demanen, o millor, que demà tothom que siga llogat per a mi que cobre dos sous. I ara, tot aquell que vullga i sapiga fer festa, que vinga a cantar-li a la meua dona i serà convidat.

Xiqueta 1 : - I nosaltres també podem anar ?

Julian : - Clar que si, xiqueta, que sabeu fer ?

Xiqueta 1 : - Ballar el Ball de l'Arquet.

Julian : - Això ho dieu de veritat...

Xiqueta 1 : - I tant, ara ho vorà...Eh! Xiquetes, ballem-li a en Julian el ball que sabem.

Julian : - Dona,...., no el balfeu tan sols per a mi, balfeu-lo per a tots.

Xiqueta 2 : - Puix anem a ballar per al poble de Borriol.

Xic 1 : - Ei xics, toqueu per a que les xiquetes puguen ballar.

Les xiquetes ballen el Ball de l'Arquet i tots aplaudeixen.

Julian : - Ho feu molt rebé. Si veniu a casa nostra, la meua dona es posarà molt contenta, jo us convidaré i de segur que ella us farà un regalet.

Xic 2 : - ! Ja arriba el carro, ja arriba el carro !

Entra el carro, i els que van al damunt canten una cançó (Vigila bé, no vinga l'amo i mentrestant farem cigarro...)

Tàfol : - Escolteu tots, es voluntat de En Julian que demà tots els jornalers que vagen llogats per a ell, cobren dos sous i el dinar, per celebrar el sant de la senyora.

Tots : - Visca ! Visca !

Carro 1 : - En honor de la senyora anem a ballar.

Ballen i canten.

Julian : - Mireu, com ja veig que la gràcia l'ni sobra al borrilens per a cantar i ballar, quan es tracta d' honrar a les seues dones, jo convida a tothom que vullga cantar-li a qualsevol dona del poble...

! Qué comence la ronda !

Xic 1 : - I on acabarà ?

Julian : - On ha d'acabar, a ma casa.

Ix la comitiva que parará per a ballar i cantar en alguns punts i finalitzarà a la casa d' En Julian, que es podrà visitar i es convidarà a tots.

DISCO **TROPPO** BAR

el teu lloc preferit

Avda. Saragossa, 72
Tel. 964 32 17 76
12190 BORRIOL

BAR
PAUET

**ESPECIALITAT EN
ESMORÇARS
I TAPES VARIADES**

Av. Saragossa, 77 - Telèfon 964 32 11 41
BORRIOL

ACTES POPULARS DE LES V JORNADES

Fa aproximadament un any, acabades les IV Jornades Culturals a la Plana de l'Arc i després d'haver-nos compromés a organitzar els actes populars de les V Jornades Culturals al nostre poble, vam decidir ambientar una casa que mostrara com vivia la gent llauradora a principi de segle.

Després de visitar varies cases, que els propietaris ens van oferir de bon gust, vam decidir-nos per una que reunia moltes de les característiques que buscavem, tant en l'estructura com en mobiliari i objectes d'ús quotidià.

El treball va ser dur i costós, però amb la il·lusió i col·laboració d'un grup nombrós de gent i dels propietaris de la casa, es va poder dur a terme aquesta activitat.

Arribà el mes d'octubre i el dissabte dia 21, vora les sis de la vesprada va començar a la Plaça la Font la representació d'una escena costumista per revivre el vespre d'un dia de feina del mes d'octubre de fa,

més o menys, cent anys. Era el temps de plegar i en acabar la jornada els carros tornaven a casa, les xiques anaven per aigua i els xics buscaven feina i pot ser alguna cosa més. La ja centenaria font de Borriol convertia el que eren necessitats: anar per aigua i llogar-se per al dia següent, en un goig: el festeig de xics i xiques. La pròpia representació teatral acompanyada pels balls típics de la comarca ens va portar, en cercavila a visitar la casa. No era el retrat

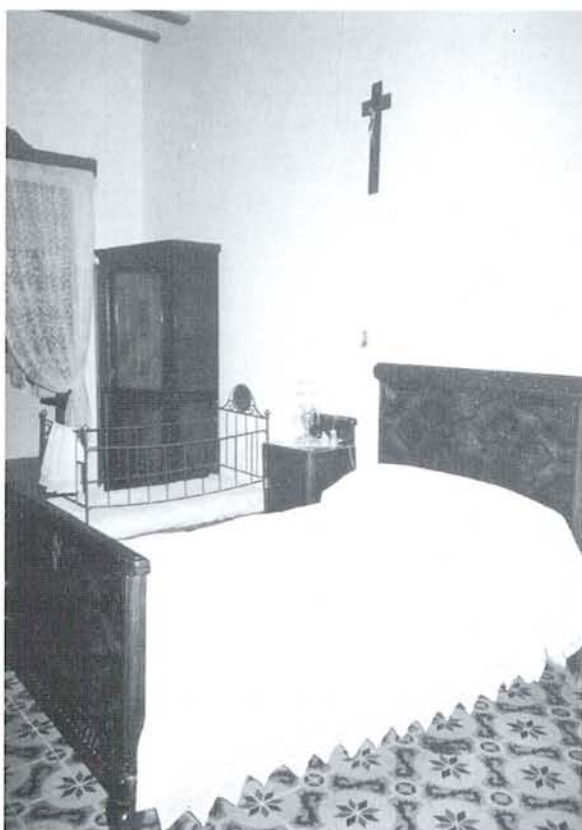

de la majoria de les cases del poble d'aquella època, era més bé la casa d'una família acomodada, que és caracteritzava per l'amplitud d'espai en totes les seues estances i conjugava la dedicació a l'agricultura, de la que vivien els amos (té celler amb boteguetes, quadra, pallisa i cambres) amb el confort que donava el mobiliari i els estris necessaris per fer la vida més fàcil.

A hores d'ara ens sentim satisfets i agraits per la participació i l'assistència de la gent als actes pel carrer, així com per les nombroses visites que va rebre la casa, circumstàncies que han fet bo l'esforç de tots els que vam treballar en aquesta activitat.

La comisió

PUBLICACIONS DE LES V JORNADES CULTURALS A LA PLANA DE L'ARC

En aquestes V Jornades Culturals a la Plana de L'Arc celebrades l'any 2000 a Borriol, com en les precedents, s'ha realitzat un esforç important pel que fa a les publicacions.

Amb els catàlegs de les exposicions d'art religiós, d'ídolumentària, el llibre de les rutes, el de les pastes i el novedós CD Rom sobre Borriol, s'ha aconseguit un conjunt molt digne que suposa una nova aportació al coneixement de Borriol i la divulgació de la seua cultura.

"Un home que no enganya. Sant Bartomeu a l'art castellanenc" és el títol del catàleg de l'exposició d'art religiós. En ell els autors fan un repàs de forma documentada i amena a la vida del deixeble de Jesús i a la presència del sant en la província de Castelló, com a titular de varies parroquies. Tot per introduir el catàleg de les 23 peces exposades, procedents de Atzeneta, Benassal, Castelló, Culla, Nules, La Serra d'En Galceran, Les Coves de Vinromà, Vilanova d'Alcolea, Vilahermosa, Vistabella i Borriol.

Acompanyen les fotografies de cada peça la descripció i notes bibliogràfiques.

En *"Les Aparellades de Sant Antoni"*, catàleg de l'exposició homònima, veurem un recull d'aparellades de diversos pobles on la festa de Sant Antoni i l'ornamentació de les haques té una significació especial. Les fotografies de les aparellades procedents de Vilanova d'Alcolea, La Serra d'En Galceran, Torre d'En Domenech, Les Coves de Vinromà i Borriol, es completen amb la seua catalogació.

Previament una introducció sobre la relació de les aparellades amb la festa de Sant Antoni, els tipus, les parts i les diferències que hi ha entre elles segons el poble de procedència, situa i justifica tant el tema com l'exposició.

UN HOME QUE NO ENGANYA Sant Bartomeu a l'art castellanenc

LES APARELLADES DE SANT ANTONI

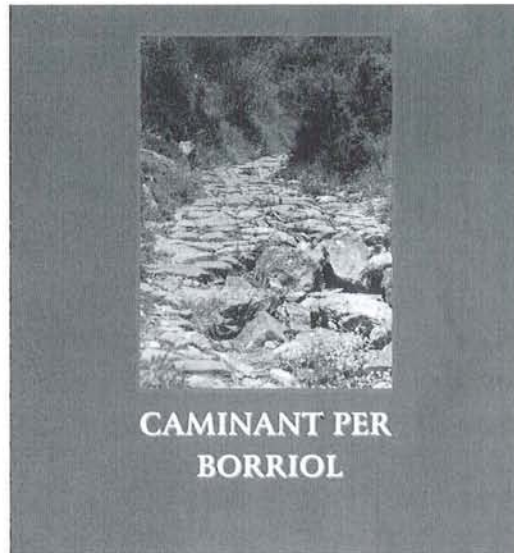

Octubre 2000
Casa Tónica Camino i Juan Meseguer
Borriol

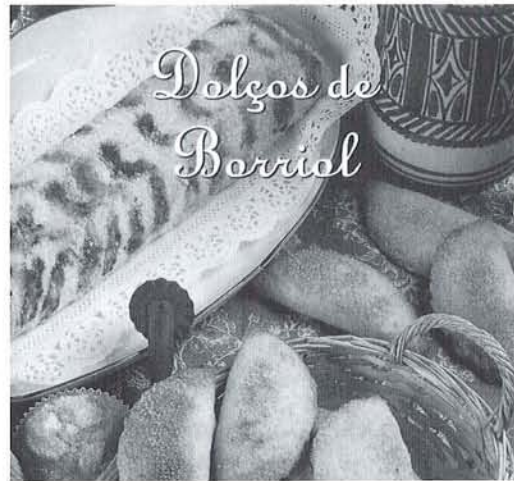

"Caminant per Borriol" és el resultat no sols de moltes hores de escriure i compartir coneixements dels autors, asseguts a una taula o davant l'ordinador. Conté, sobretot, moltes passejades pel terme, el fer una i una altra vegada cada una de les tres rutes que presenta. Aquestes marxes observant, anotant, fotografiant, dibuixant, són les que han donat el fruit que s'ha publicat. El llibre conté una descripció literal i gràfica, amb fotografies, mapes i gràfics de tres rutes de diferent duració i dificultat pel terme de Borriol, la varietat i bellesa del qual, no per conegudes, deixen de sorprendre. Amb les rutes que proposa, unes notes sobre el poble, el seu territori i la seua gent, són el complement idoni per a qui de la ma d'aquest llibre vullga caminar per Borriol.

En les pàgines de *"Dolços de Borriol"* trobarem la part més dolça de la gastronomia de Borriol. Conté un receptari dels pastissos i dolços que no falten mai en les celebracions tradicionals, bé populars o bé familiars. Amb fotografies de gran qualitat i una descripció fàcil de les receptes, un grup de dones borriolenques expliquen com elaborar aquesta part de la nostra tradició, que no per més llépolas és menys cultural. Aquest llibre és la primera actuació seriosa encaminada a protegir i divulgar la tradició pastissera de Borriol.

El CD Rom *"Borriol Clic @ Clic"* és una manera de, amb un format atractiu, presentar una sèrie d'activitats lúdiques, interactives i amb recursos multimèdia sobre Borriol. Aquesta aplicació informàtica s'ha creat amb el programa CLIC sobre tres blocs de continguts, el Poble, la Història i el Terme. Trencaclosques, sopes de lletres, associacions, encreuats i activitats de text que en realitzar-les tornen informació per mitjà de fotografies, text, fitxers de so o vídeos es succeïxen en cada apartat.

Aquest CD Rom s'ha lliurat gratuïtament als assistents a les V Jornades Culturals a la Plana de l'Arc i a les famílies que tenen xiquets i xiquetes matriculats en l'escola de Borriol.

Totes aquestes publicacions tenen uns autors que han dinamitzat els projectes i que figuren en cada exemplar, però cap d'ells no haguera eixit a llum sense el grup nombrós de persones que en els diferents moments han aportat la seua col·laboració. També s'ha d'assenyalar el paper de les institucions públiques i empreses privades que amb les seues aportacions econòmiques han sabut estar al lloc que els correspon recolzant, insistim, recolzant que no qüestionant, la moguda cultural que aquestes publicacions i les Jornades en general, per cinquè any consecutiu, suposen per a la nostra comarca i per a Borriol.

HNOS. CHIVA

Generos de punto
Perfumeria
Drogueria
Papeleria
Merceria

C/ Sanchis Guarner, 9
Teléfono 964 - 32 11 18

12190 BORRIOL
(Castellón)

VIP'S

Castelló *jeans* HOME i DONA

Plaça Peixcateria, 7, 8 i 9 - Tel. 964 22 82 94 - 12001 CASTELLÓ

LA MORT DEL BARRANC DE COMINELLS?

ficar a dins seu. Si això fora així, estaria posant-se fi a una de les zones més significades i boniques del nostre poble.

No ens oposem al progrés, sino a un concepte que es té del mateix. És a dir, no creiem que el progrés haja de ser, necessàriament, quantitatiu —el poble no serà millor perquè siga més gran i visca més gent—, sino que deu ser qualitatiu. Creiem que cal avançar en millorar la qualitat de vida dels borriolencs: que els borriolencs i borriolenques puguen dur els seus fills a escoles més ben equipades, que s'obrisquen noves i més riques activitats culturals, millors centres sanitaris, més espais públics d'esplai o centres de reunió per als majors.

Açó inclou també conservar aquells espais naturals que contribueixen a fer més agradable la vida a Borriol. El barranc de Cominells podria ser un d'ells. La nostra proposta consisteix a ampliar el poble més enllà del barranc —en direcció a Sant Vicent—

Borriol creix, cada vegada a un ritme més accelerat. Eixe creixement, bàsicament demogràfic, es manifesta en l'ampliació del seu sòl urbà. A banda de l'extensió que ha viscut els darrers anys a la zona de la Terra Roja i de l'era la Mona, està projectada la seva expansió pel Palmar i pel camí vell en direcció a Sant Vicent. Aquest creixement, però, provoca importants transformacions que, segons creiem, poden perjudicar el conjunt dels borriolencs.

Ha arribat al nostre coneixement la possibilitat existent de què, a conseqüència de l'ampliació urbanística de Borriol cap al Nord (en direcció a Sant Vicent), desaparega l'espai natural del Barranc de Cominells. Sembla que el projecte consistiria en ensolcar el barranc per poder edi-

, on pensem que existeix lloc suficient. El barranc podria mantindre's, millorant-se les comunicacions amb la construcció d'un altre pont —projecte aquest que seria molt més barat que el presentat ara—. Això a més, permetria que el vell pont medieval puguera ser d'ús peatonal —evitant-se així l'excesiva circulació de vehicles pesants al seu damunt que poden danyar les seves estructures, com ja està passant a conseqüència dels centenerars de camions de terra que passen pel seu damunt diàriament ara mateix—.

L'objectiu de qualsevol poble ha de ser, sempre, millorar. Però millorar no implica només procurar el seu creixement, sino que cada vegada siga més fàcil i agradable la vida dels seus veïns.

Sant Antoni a l'any 2001

Gastronomia popular de l'hivern borriolenc

Diuen que amb la panxa buida no es pot treballar, així que sense un bon remei contra el fred de gener, com són les pastes i el moscatell, la festa de Sant Antoni a Borriol no seria la que és. Arribada la celebració del nou segle, assistim també a l'elaboració dels dolços més ancestrals. En el llibre editat amb motiu de les V Jornades Culturals a la Plana de l'Arc, que tingueren lloc el darrer cap de setmana d'octubre de 2000 al nostre poble, es troben plasmades algunes de les receptes més populars *dels Dolços de Borriol*. Tot seguit reproduïm els processos d'elaboració de les *figues albardaes* i dels *pastissos*, que borriolencs, borriolenques i visitants consumeixen a centenars durant estos dies de gener. Per vore més de prop com es preparen minuciosa-

ment, ens podem adreçar uns dies abans de la festa per la casa del Majoral, al carrer Fondo, o bé visitar qualsevol casa particular on també es pasten estes delícies de la panxa.

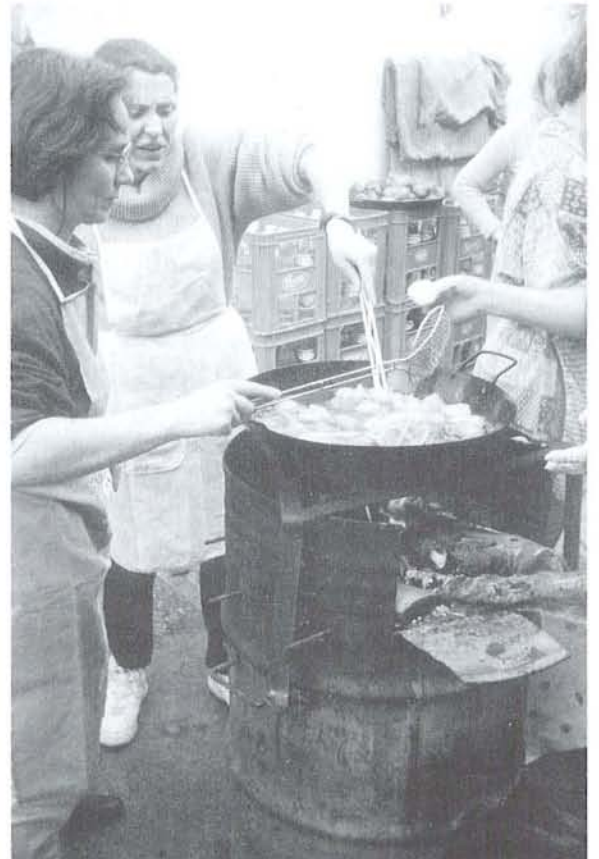
Figues albardaes

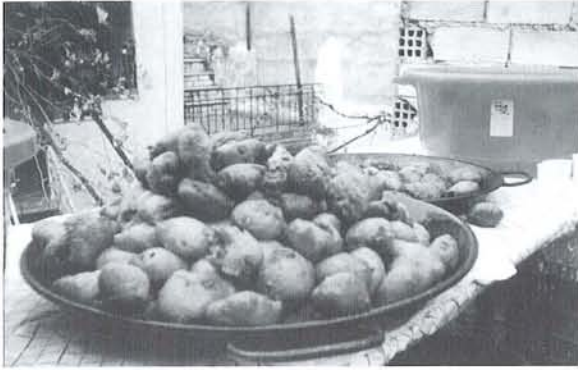
Ingredients:

- 1 got d'ous
- 1 got d'oli
- 1 got de sucre
- llevat
- farina
- 3 gots d'aigua

Elaboració:

Començarem llevant la cua de les figues, les obrirem, les encararem de dos en dos. Després, per obtenir la pasta, pastarem un got d'oli, un de sucre, un d'ous i tres d'aigua més la farina que puga entrar (la pasta

haurà d'estar blaneta). Després, agafarem una cullerada de pasta i ficarem dins les dos figues encarades i les fregirem amb l'oli ben calent. És aconsellable utilitzar una cassola de test per fregir-les. Una volta cuites, les ensucrem.

Pastissos

Ingredients:

- 1 litre d'anís de pastes
- 2 litres d'oli
- 4 kg. de farina

Elaboració:

En un ribell ficarem l'anís, l'oli i els pesics de sucre i amb la batidora o amb la mà barrejarem molt bé fins a aconseguir una emulsió. Tot seguit, agreguem la farina a poc a poc mentre es va pastant, fins que obtinguem una massa fina. Farem unes boletes de la grossària d'un ou. Amb un

paper de barba mullat amb oli posem la boleta i l'aplanem amb les mans fins a tindre una base redona i plana. A continuació, farem la forma del pastís i la farem de confitura de moniato o de cabell d'àngel. Els taparem i, amb el coronet, retallarem les vores per tancar el pastís. Els arreglarem en una llanda passada per oli, els ensucrem i els portarem al forn.

El teu ambient

Carajillo

PUB - BORRIOL

Amb la Cultura del
nostre poble

Les fogueres d'argelagues de Borriol

La festa de l'actualitat ha variat prou de la festa antiga, i han estat moltes les tradicions que s'han perdut en la memòria, celebracions que feien de la festa borriolenca, una de les més atractives i antropològicament més fidels. A la porta de cada casa, i per tots els carrers del poble, se solien fer *fogueretes d'argelagues*, que s'encenien just després d'haver encès la foguera gran de la Plaça del Pou. Uns dies abans d'açò, molta gent anava a les muntanyes a fer els feixos de l'argelaga, que abans no abundava tant com en l'actualitat i, inclús tenien que anar més enllà de darrere del Castell per poder-ne tallar. Tant homes, dones com xiquets, tots participaven d'este projecte comú, ja que els seus pares i antecessors ho havien fet d'esta manera. Amb un cordell i una fusta portaven arrastre l'en-

cenall i les argelagues cap al poble, i tenien que passar compte de no deixar-les al carrer, ja que molt habitualment passaven els xiquets i les cremaven abans de la festa, per això es guardaven a les entrades de les cases en moltes ocasions. El dia *la Teia* també se solien fer unes altres fogueretes menudes a les portes de casa, que es coneixien com "*la Salve*", que actualment ja no ens han arribat i també s'han perdut, potser per la comoditat de la gent d'ara.

Amb la revitalització actual de la festa de Sant Antoni a Borriol, caldria anar pensant en recuperar les antigues fogueretes d'argelagues que es feien a les portes de les cases, amb la qual cosa la nostra celebració s'engrandiria més encara i recuperaria valors perduts en el temps. Des de la Botalària llancem el repte a la Confraria de Sant Antoni, a recuperar estes fogueres dels carrers, ja que amb elles, la festa de Borriol podria ser més coneguda i visitada per molta més gent.

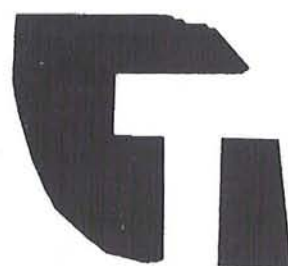

Muebles Capdevila

Avda. Saragossa, 108 - 110
Tel. 964 32 14 31 - Fax 964 32 18 01
12190 BORRIOL

BENJAMIN PITARCH BELLMUNT

Plaça de la Font, 6
BORRIOL (Castelló)

La Grupa

Les grupes eren una parella, xic i xica, que es vestien amb roba típica de l'època i, damunt del matxo o l'haca, anaven bellament engalanats a les distintes celebracions de la festa de sant Antoni. Solien eixir la gent que tenia convoi en vestir-se, les xiques amb un mantó de Manila i amb fal·dellí, amb una cistella a la mà per a repartir les primes; l'home anava o bé amb vestit de mudar o amb el vestit típic valencià. La grupa eixia el dia de la Teia per anar a beneir les primes, i el dia de Sant Antoni per a anar a la processó, aquesta vegada sense cistelleta. Cal dir que fins fa uns pocs anys la gent encara es vestia per eixir d'aquesta manera, però en l'actualitat també s'ha perdut aquesta tradició.

RECORREGUT DE LA MATXÀ

Són tres els viatges que es fan per arreu dels carrers del poble amb la matxà:

1er viatge: I'Hostal/Avinguda Saragossa-Molioli-Plaça de la Font-Collon-Av. Saragossa-Sant Vicent-Plaça del Pou.

2on viatge: Pl. del Pou-Sant Vicent-Peiró-Sant Vicent-Ximén Pérez d'Arenós-Plaça de la Font-Raval-Pl. del Pou.

3er viatge: Pl. del Pou-Major-Parres-Fondo-Rajolar de Dalt-Rajolar de Baix-Rajolar-Av. Saragossa-Sant Vicent-Pl. del Pou.

U N I T S P R E R
 B A N C A I X A

Units pel passat - Units pel futur - Units per
 esta terra - Units pels somnis - Units pel
 treball - Units per les festes - Units pel paisatge
 Units per l'esforç - Units pel calor - Units per
 Bancaixa - Units pel futur - Units per Bancaixa.

C.I.V.F. 13-1095

© Jordi Marrobbut & Ximo Forns

POESIA

*Jo no sóc jo,
perquè no estic
dins de mi mateix.*

*L'esperança fa que
l'amor que sent per tu
no càpia dins el meu cor,
ocupant totalment el meu cos
i tirant del mateix a la raó,
fent que des de l'exterior
et veja com una fràgil flor.*

*I jo, com el xicotet col·librí,
que pel fruit del teu amor viu:
esperant pacient i comprensiu
el més apreciat dels teus tresors,
que aconseguirà quan el teu cos
m'obris.*

*T'escric amb la gran il·lusió
de que açò t'arribe al cor.*

*(De Santi "el Panader"
per a la xica que ja ho sap)*

PERRUQUERIA MIXTA
LOCAL CLIMATITZAT

ANTONIO CANALES
M.ª CARMEN

Sánchis Guarner, 3
Tel. 964 32 11 73
12190 BORRIOL

*Frutas
y Verduras*

LA FONT
Paquita

"UNIO MUSICAL LIRA BORRIOLENCA"

La Societat "Unió Musical Lira Borriolenca" es va constituir el 15 de maig de 1997. Un dels objectius més importants es fomentar el ensenyament musical, a través de l'escola de música, ubicada a la Casa Municipal de la Rapa. Per aquest curs 2000/01 s'han matriculat 63 alumnes. Es donen classes d'iniciació musical, preparatori, llenguatge musical 1r a 4rt curs, i curs Preparació a la LOGSE. Es poden rebre també classes dels següents instruments: oboe, clarinet, requinto, percussió, flauta, trompeta, trombó, trompa, fliscorní, saxofó, guitarra i violí.

Si algú esta interessat en matricular-se en l'escola de música el requisit principal és tindre

deració de bandes

La Junta Directiva està formada per:

Presidenta: Marga Ramos Portolés

Vicepresident: Vte. Carlos Balaguer Safont

Secretari: Simón Francisco Griño

Tresorera: Nuria Vilarrocha Sos

Vocals: Tere Babiloni Arandes

Javier Peris Arandes

Vicente Bernat Linares

Agraïrem a totes aquelles persones que vulgen donar idees, suggeriments, alguna aportació, etc., que ho fagen mitjançant la bústia, en la Plaça L'Hereu, s/n. Així mateix tota aquella persona que estiga interessada en ser soci, la quota anual és

de 3.000 pts amb dret a veu i vot, i per aquells que vulguen ser col.laboradors, la quota anual és de 1.000 pts, amb dret a veu però sense vot. També volem donar les gràcies a totes aquelles persones que ja ho són i que fan possible amb la seua ajuda que la Societat vaja progressant. Té actualment 115 socis i 68 col.laboradors.

Anem a parlar de la nostra festa, Sta. Cecília, que enguany ha tingut un significat molt especial. El dia 18 de novembre, a les 17'00 hores la banda va celebrar un concert commemoratiu a l'església de Sta. Maria, en el que li vam retre homenatge a Don Ramón Sala Fontseré per tots els anys dedicats a la Música. Es va

fer càrrec de la batuta l'any mil nou cents quaranta quatre fins a aquest dia. Ramón Sala va nàixer a Castelló fa 84 anys, però l'any 1927, encara xiquet, va vindre a viure a Borriol. Va estudiar música al Conservatori de Castelló, una passió que li ha marcat tota la vida. Encara no tenia vint anys quan, durant la Guerra Civil, va dirigir les bandes de música dels instituts de carabiners de Castelló i Barcelona. De 1940 a 1943, durant el servei militar, va dirigir la banda de música del Regiment d'Infanteria número 15 "Flechas Negras" a Regaya (Marroc). L'any 1944, Vicent Aragó, director en aquells moments de la Banda de Música Santa Cecília de Borriol, va pensar en Ramón Sala per a

més de 6 anys. La Societat, al principi de curs o en el transcurs del mateix ofereix instruments per a banda, (sempre pensant en la necessitat que té), per aquest curs la Societat ha oferit: bombardí, saxofó tenor, trompa, oboe, trombó, clarinet i requinto. A l'hora d'elegir l'instrument triarà aquell que tinga més nivell de llenguatge musical i si hi han persones que coincidisquen, es vorà l'edat del mateix.

Cal dir que la banda "Unió Musical Lira Borriolenca" té en l'actualitat 28 músics locals, i que més de la meitat han entrat a formar part de la nostra banda des de que som societat. Ja disposem del nostre uniforme i estem dins de la Fe-

102. Any 1968. Treballadores de la fàbrica d'esparidenyes de Sala se'n van a berenar amb una coca de xocolata a la Botlària. Carrer de l'Hospital (actual Sanchis Guarner). Fina "la de Bibiana", Lolita Ucher, Carmencita Sala, Carmencita "de Bibiana", Antonieta "l'Alb. .", Mª Carmen "la Vinatera", Ana Pallarés, Mª Carmen Escrig "la Roja", Lidon Agost "de Panera", Lolita "la Tata", Pepita "la Cartera", Rosilda Sos, Paquita Ucher, Teresita de "l'Andalus", Emilieta Barberà, Mª Cruz Ariño, Mª Dèlia Ramos i Maria Linares.
Propietat: Mª Cruz Ariño

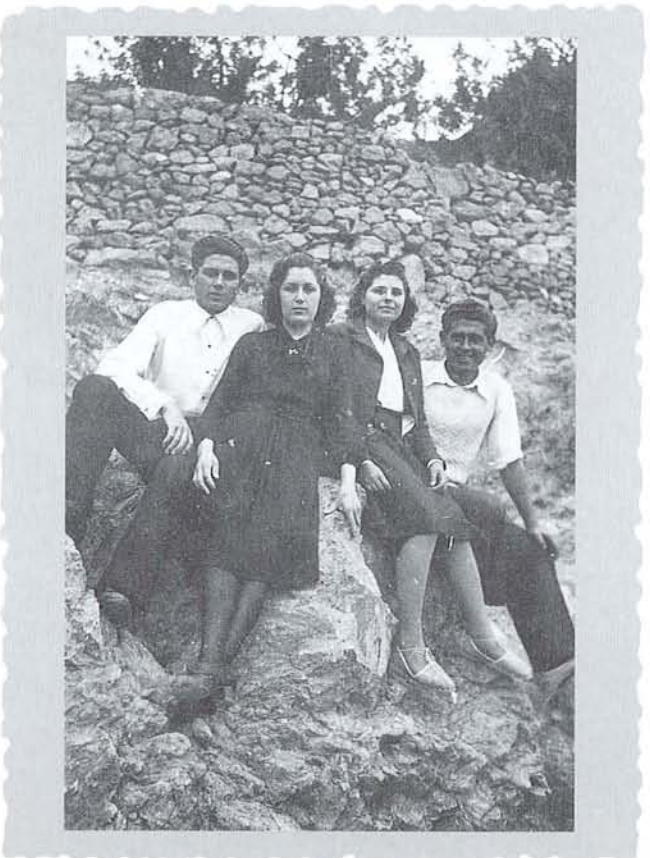
103. Any 1946. Amics el dia de Sant Vicent. Pepito Ariño "Bajoqueta", Vicent "d'Olivarettes", Pepe Ramirez "l'Andalus", Agustín Linares, Vicent Montañés "el Carrenyo", Joan Portolés i Jaume Aragon "el Molero".
Propietat: Mª Cruz Ariño

104. Any 1978. Borriolenca al Llac de Banyoles (Girona) en un viatge a Andorra. Asunción Barros "la Farmacèutica", Joaquin Latasa, Lidia Garnés "de Floreal", Salomé Esteve, Mª Antònia Esteve, Fernanda Torrecilla "de Narcisa", Antònia Escrig, Mª Cruz Ariño i Mª Carmen Luis "la Somierera".
Propietat: Mª Cruz Ariño

105. Any 1972. Borriolenques en el Segon diumenge de maig a València, a la Basílica de la Mare de Déu dels Desemparats. Carmen Falomir, Rosita Sos, Carmina "de Sala", Mª Angeles Rubio, Mª Carmen Escrig "la Roja", Mª Cruz Ariño, Maria Linares, Pepita Esteve "la Poliquènia", Conxa "de Peanya" i Ramoncita
Propietat: Mª Cruz Ariño.

106. Any 1942. Manuel Pallarés "el Rossero", Vicentica Castelló, Primitiva Ribes i Vicent Pallarés "el Rossero".
Propietat: Primitiva Ribes

107. Any 1944. Mercedes "la Morena" i Juan "el Valero" ballant a la boda de Senteta "la Valera" i Cornelio "el Joano".
Propietat: Juan Meseguer "el Valero".

108. Anys 50. Jose Maria Ramos «el Corretger», Juan Vicente Gascon «el Serratino», Fernando «el Geroni», Vicent Vilarrocha «el Saboquet», Vicent Peris «el Pataco» i Vicent Escrig «de Tacos».

109. Amics a la Font el 1953.
Propietat: Mª Cruz Ariño

110. Josep Portolés Pablo «el Figuro» pelant el primer «jabalí» que es va caçar a Borriol a principis dels anys 60, i darrere Vicent «el Franco» i el nebot.
Propietat: Josep Portolés «el Figuro».

111. Any 1952. Teresa Rubio a la baraneta de la Torre antiga.
Propietat: Teresa Rubio.

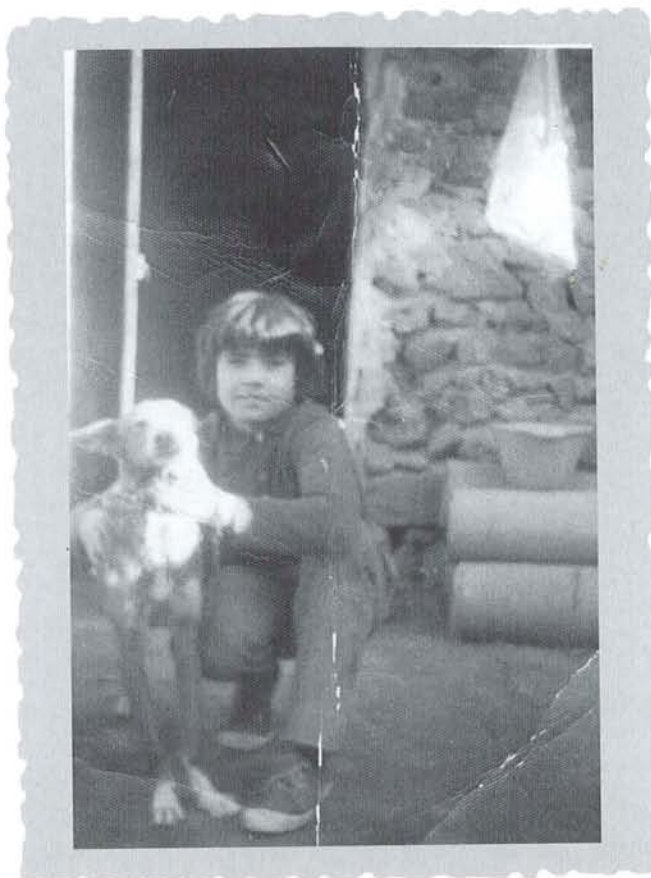
112. Any 1929. Xiquet de 1ª Comunió: Vicent Pallarés Andreu.
Propietat: Primitiva Ribes

113. Consolació Pallarés i Antoniet. Any 1940.
Propietat: Consolació Pallarés.

114. Any 1932. Vicent Pallarés "de Felip" i Consolació Pallarés.
Propietat: Consolació Pallarés.

115. Principis dels anys 70. Ernesto Montero al pati de casa.
Propietat: Vicent Valls.

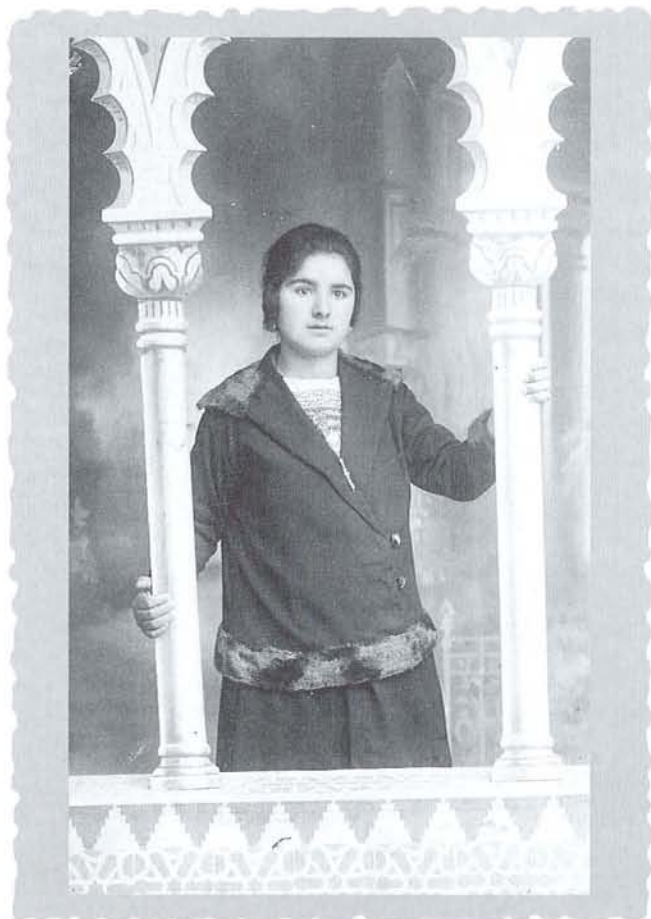
116. Bous a la plaça de la Font als anys 60. Delfin «el Corretger», «el Copero», Vicent «de Quica», !Andreuet» i Rafael «el Sevillano».
Propietat: Delfin Traver

117. Vicent Peris «Deuet», Vicent Peris «el Pataco», Carmen Casanova «la Pataqueta» i Tona.

118. Mª Carmen Bernat, Delfín «el Corretger», Susi Linares, Dorita «del Practicant», M^aria Rosa «de Pruna», Luisa Agost «de Lidon», Montse «de Nadal» i altres xiquets.

119. Any 1922. Adelina Ariño Pallarés «Poliqüènia».

120. Any 1951. Laura Luna Esteve «la de la Botiga».

121. Any 1949. Festa de Sant Cristòfol al pati de les palmeres del cine de Blai, al Rajolar. Rosarito Personat, Rosilda "d'Eloi", Carmen "de Maria Pepa", Carmen "de Blai", Mª Cruz Ariño, Carmencita Safont "la Ravanella", Rosita "de Florentina" i el germà, "l'Auelo Jaume el Taïno" i el tio Batiste "el Xivero".

Propietat: Mª Cruz Ariño

122. Eliseo «el Carrenyo», Vicent de «l'Escolà», Manuel «el Sabater», Ramon «de Fideli», Antonieta «l'Andalusa», Trinitat «del Gatet», Rosita «Fideli», Carmen «la Terrena», Calpe i Carmen, Trini i Jaume i tots els seus fills: Paco, Jose Antonio, Víctor, Ramoncita, Rosita i Teresita.

Propietat: Trini Montañés

123. Festes de Sant Bartomeu i Sant Roc l'any 1962. Pepita Esteve «Poliqüènia», Laura Luna «de la Botiga», Pepita Chulvi, Luisa Falomir, Montse «de Nadab», Antònia Bernat i Tonica Rubio.
Propietat: Tonica Rubio.

124. Pasqua a les Borrasses de l'any 1956. Antonieta «l'Alberta», Mª Carmen «la Saboqueta», Mª Carmen Rubio, Elisa Blasco, Trini Miralles, Mercedes Meseguer «la Palaua» i Tonica Rubio.
Propietat: Tonica Rubio.

dirigir-la, direcció que ha ocupat fins aquest any.

El concert va començar amb el pasdoble El Bohemio, que el va dirigir D. Ramón Sala, autor del mateix. Fet açó, la Unió Musical Lira Borriolenca li va mostrar el seu agraïment lliurant-li una placa commemorativa. Ningú millor per a donar-li l'esmentada placa que les seves nétes, Maria i Lúcia, plenament integrades en la Banda de Música. Com a acte de relleu, Don Ramón li va donar a Josep Miquel Martínez Giménez, el nou director de la nostra banda, la batuta de direcció.

Va continuar el concert amb les següents obres, dirigides pel nou director:

<i>Tara's Theme</i>	Music by Max Steiner Arranged for Concert Band by Ros Mastings
<i>5 minutes with Cole Porter</i>	Alfred Reed
<i>Highlights from Exodus</i>	Ernest Gold
<i>Sweet Carolina Charleston</i>	Jef Penders
<i>Aniversari Marcha-cha</i>	Jef Penders

peana, donada per Cecília Ramos Fullea. A les 10 hores es va celebrar la missa en honor a Sta. Cecília. Al finalitzar vam anar cap a l'Ajuntament on es va sortejar un bagul amb menjar. Es va fer l'entrega dels instruments que la Societat havia oferit (bombardí, clarinet i fliscorni) i es va convidar amb un vi d'honor a tots els presents. Després tots els componets de la banda, així com els músics retirats, van seguir la festa amb un dinar.

Només acabat un concert vam començar a preparar-ne un altre per a Nadal. Aquest, que van poder sentir a l'església el 29 de desembre, va estar format pel següent repertori:

<i>La Primitiva</i>	Jef Penders
<i>Diego de Acevedo</i>	Miguel Asins Arbó
Introducció i Marxa	
Intermedi	
Seguidilles	
Nocturn	
Bolero	
Bailén	
<i>Noche de Paz</i>	Nadales
<i>El pequeño tamborilero</i>	(acompanyades per un cor format pels alumnes de l'Escola de Música)
<i>Campana sobre campana</i>	
<i>Arre borriquito</i>	

Quan es va acabar el concert, els músics van seguir la festa amb un sopar.

El dia 19 de novembre, diumenge, la banda es va reunir a les 9 hores a la plaça L'Hereu. Vam fer una cercavila, replegant als nous músics: Teo Vera (trompa), Jacobo Reig (fliscorni) i Sergi Castellano (flauta). També vam arreplegar la

La Societat té previst, a més, per al present any, una activitat molt intensa. En maig participarà per primera vegada en molts anys en un Certàmen Comarcal de Bandes, i per al més de juliol organitzarà la Trobada Comarcal.

Marga Ramos
presidenta de la "Unió Musical
Lira Borriolenca"

Entrevista a Ramón Sala Fontseré

Ramón va nèixer a Castelló, però encara era un xiquet quan va vindre a viure a Borriol. Va estudiar música al Conservatori de Castelló, una passió que l'ha marcat tota la vida. Encara no tenia vint anys quan, durant la Guerra Civil, va dirigir les bandes de música dels Instituts de Carabiners de Castelló i Barcelona. De 1940 a 1943, durant el servei militar, va dirigir la banda de música del Regiment de Infanteria. L'any 1944, Vicent Aragó, director en aquells moments de la Banda de Música Santa Cecília de Borriol, va pensar en Ramón Sala per dirigir-la, direcció que ha ocupat fins ara.

- **Com descriurie tants anys d'estar en la Banda ?**

Estar tants anys en la Banda és degut per ser un grup d'amics, i clar, mentre dura l'amistat van passant els anys i és de la forma que ha continuat la Banda tant de temps.

- **Té algun record especial de la Banda ?**

Per mí un record especial, és quan solíem fer un acte fóra d'ací. Quan solíem anar a Falles a Borriana, a la Magdalena, i ens ho passavem molt bé i per a mí açò és un record molt especial per que ja ere fugir de la monotonia del poble, encara que ací féiem tots els actes que ens tocava i també ens ho passavem molt bé.

- **Què va sentir quan va passar la batuta al nou director ?**

Vaig sentir eixa miqueta de nostàlgia, perquè al estar tants anys en la gent de la banda, encara que no és la gent primitiva de quan jo vaig agafar la batuta, però sempre ho recorde tot amb una gran alegria i amb eixa miqueta de nostàlgia. Van ser uns bons anys.

-**Com veu la banda en estos moments?**

Ara la banda i la gent de la banda la veig que té molta il.lusió perquè quan entre un director nou, ja ho diu eixe refrany, "canter nou, aigua fresca", tots tenen ganes d'anar a l'assaig i abans hi havie una feina per a que

hi haguera assaig un dia a la setmana. És comprensible, ara és la novetat i tots/es tenen interès i ganes. Jo crec que això passarà i tot es normalitzarà.

- **Ara, quina relació tindrà amb la música de Borriol ?**

Jo ara la relació amb la música de Borriol no la tindrè perquè, clar, els que jo tenia com amics ja no existeixen, ja han causat baixa, i amb la joventut que hi ha no tinc relació, i al no tindre relació estaré apartat de la banda. Encara que si que tindre relació amb la música en general, la música no mai la deixaré de costat, sempre viurà amb mí.

- **Com veu el futur en la Banda ?**

Potser que la banda progrese. Ací la dificultat que hi ha, és en els educandos, perquè la banda està molt descompensada, hi han molts d'una classe d'instruments i molts pocs de l'altra, Tuba i Trombons ja fa anys que no hi han i crec que tardarà en hi haver-ne perquè no veig que la joventut es dedique a eixos instrument, és clar que això és molt dur per al que ha de dirigir, si només hi ha trompetes i flautes és molt poca cosa. Jo pense que la banda estarà compensada quan alguns educandos vullguen agafar eixos instruments, però que en un futur açò es pot arreglar si tota la gent jove s'anima per forma una bona banda i que tots veguen que Borriol té unes bones arrels lligades al món de la música.

Araceli Vicent i Balaguer

Entrevista a Josep M. Martínez Giménez (Nou director de la Banda de Música)

Josep Miquel va nèixer a Quart de les Valls, Camp de Morvedre. De molt xicotet va començar a estudiar música. Va obtenir el títol Superior de Música en l'especialitat de Trompa al Conservatori Superior de Música Joaquín Rodrigo de València, l'any 1994. Té el títol Superior (Grau 8) de Teoria de la Música per "The Associated Board of the Royal School of Music" de Londres (1998). És fundador (1991) i actual component del Grup de Metall "Entre Sis i Vuit". Ha col·laborat com a Trompista a l'Orquestra Simfònica del Mediterrani, el grup de Cambra "Aura" i el grup Instrumental de Castelló. Actualment està estudiant direcció amb José R. Pascual Vilaplana, recenent guanyador de la Batuta d'Or a Kerkrade (Holanda).

- Per què vas decidir ser director i no ser un component més d'una banda?

Decidir estudiar direcció va ser perquè el director és el que arriba a disfrutar de la música. Quan estas darrere d'una partitura, com a music, el teu paper és molt important, però no deixes de ser només un enfront d'un gran grup. En canvi el director és el que disfruta perquè fa de la música el que ell vol, mana dels tempos, i és el que coordina a tots els músics, també deixant a aquests en algun moment fer el que els agrada i així compenses una cosa amb l'altra. Vaig decidir ser director per això, perquè la música t'arriba molt més. Jo he tocat en diferents bandes i m'agrada molt més dirigir que tocar, ja que quan un compositor escriu una obra el músic moltes vegades no arriba a comprendre-la perquè és limta a tocar el seu paper, en canvi el director està darrere de tots, està fent un guió i està comprenent tot allò que el compositor en el seu dia va escriure, aleshores jo particularment arribe a disfrutar molt més de la música dirigint.

- Quin va ser el motiu que et va portar a Borriol ?

El motiu que em va portar va ser una coincidència, perquè jo dono classes de trompa en Soneja i una alumna meua de trompa em va esmentar que a Borriol buscaven di-

rector i aleshores com estic estudiant direcció vaig decidir vindre a provar, però la meua idea, en un principi no ere quedar-me de director sinó ximplement dirigir algun concert, però van fer les proves i em van elegir a mi, i clar, estic molt orgullòs.

- Què et sembla Borriol, gent i poble?

De Borriol poble i gent no conec a ningú, ni autoritats ni alcalde, però crec que seran gent com la de la banda, gent molt agradable.

- Com t'han acollit els membres de la Banda ?

Els membres de la Banda m'han acollit molt bé, es nota un bon ambient. Se m'ha fet molt fàcil incorporar-me com a Director, perquè la gent és molt oberta i han sabut acollir-me i que em senque molt a gust, perquè quan vas a un poble foraster doncs sempre és una de les coses que acuses, però en aquest cas m'han incorporat com a un més.

-Com penses que es pot potenciar la Banda i quins objectius tens per a un futur?

Per obtenir uns bons objectius, jo em marque sempre any per any, no objectius a llarg termini. Després quan passe l'any segons com vàja es decideix una cosa o una altra. Els objectiu que jo tinc per al 2001 són bàsicament tres. El primer seria augmentar el nombre de concerts, més o menys dos o tres a l'any. Un altre objectiu important seria anar al Certamen de Castelló per que tenim l'oportunitat d'anar a quarta secció, i aquesta oportunitat no la vull desapropitar. I el tercer i últim objectiu, que és el més important, és el d'augmentar els educandos de l'escola per poder potenciar la Banda. Si hi han xiquets i es motiven la Banda va nutrint-se poc a poc i sempre hi ha cantera, si l'escola, pel contrari no funciona, no es fiquen esforços en millorar-la, la Banda al final ho paga tenint pocs músics i no podent fer concerts. Pense que ací en Borriol ara hi ha una bona escola de música i de moment estem seguint el bon camí per a que hi hàja una bona Banda.

Araceli Vicent i Balaguer

Paco Zaragoza
Taller y Joyería

C/Hereu, 2 Tle. 964 32 11 82
12190 Borriol (Castellon)

LOTERÍAS

BORRIOL

Ximen Pérez d'Arenos, 3
Teléfono 964 32 14 82
12190 BORRIOL

Detalls

PAPERERIA i REGALS

Ximen Pérez d'Arenos, 15
Telfs.: 32 11 26 - 32 17 14
Part.: 32 16 10 - 32 18 42
12190 BORRIOL

LA DEGRADACIÓ DELS CAMINS DEL TERME

Després de donar a conèixer la degradació i la pèrdua d'alguns dels nostres camins, més emblemàtics de la nostra població, tant pel que ells han significat en certes etapes de la nostra història com per l'ús que d'ells han fet els seus habitants al llarg dels anys, llisca el camí de la serra que en l'actualitat en algun dels seus trams està pràcticament desfet a causa d'unes motos que simplement són usades com hobby pels amos i que a canvi estan esborrant i fent pràcticament impossible un tranquil caminar per tota aquella gent que tranquil·lament volen disfrutar d'algun moment d'oci, a la vegada que practique l'esport de senderisme i vore els bonics paisatges que la naturalesa ens depara i al que tot ciutadà té dret.

L'altre era el tram del camí de la Coma, que porta al Racó Torrat i que no sé per quin motiu uns senyors posaren una barrera a l'entrada de dit camí i també ens llevaren en un moment el dret a caminar per on tots tinguérem durant tants i tants anys i del que avui no podem disfrutar. En el article d'avui també voldria apuntar la impossibilitat de transitar per un altre camí emblemàtic per tots com és el camí de la Costa, lloc des d'on es pot vore la ciutat de Castelló, i pel que moltes de les nostres persones majors i avantpassats solien anar a la ciutat, lloc d'on existeixen unes meravelloses vistes i bonics paratges i que en l'actualitat no podem accedir degut a l'explotació de nombrosos terrenys, per part d'una empresa, i que esperem que almenys tinga a bé preservar la cova de la Joquera.

A l'igual que veiem el que està passant en estos camins sense que ningú faça res per tractar d'evitar és que açò se seguisca produïnt en altres llocs de la nostra població. No seria millor reflexionar i pensar que haguera passat en el seu moment si a la gent que baixava

de la Serra a peu o en matxo algú els haguera deixat el camí en l'estat que està, no hagueren clamat al cel i hagueren lluitat amb totes les seues forces per a que açò no passara o aquells que anaren a peu el dia de la Magdalena pel Racó Torrat, que haguera passat si ens hagueren col·locat una barrera i no ens hagueren deixat passar, o als nostres avis i avantpassats

quan anaven a la ciutat a treballar o a qualsevol altra cosa, hagueren estat d'acord en que algú els impedira el pas?. O posats a pensar, què passaria si el dia de demà, per exemple una empresa decidira urbanitzar la Botalària i no ens deixara passar com està ocorrent en altres llocs?. Què pensarien?. No creuen què val la pena lluitar per conservar allò que és nostre i no continuar amb l'expoli i la pèrdua de camins i paratges nostres com està passant sense que parega importar-los a ningú?. A la vegada, també hauria que pensar en altres coses, en les persones que passem i deixem d'existir, però les coses que es queden deuríem de mantindre-les en bon estat i no destruir poc a poc part de la història com està ocorrent sense que ningú es preocupe o pose fi a dites coses.

2001, una Odissea “per” l’espai

El passat mes d’octubre van celebrar-se a Borriol les VII Jornades Culturals a la Plana de l’Arc, tota una fita en tant en quant a participació veïnal i esforç col·lectiu per tal de mostrar que hi ha moltes formes d’esplaiar-se, de defensar la cultura i d’aprendre coses, que tot i que les veiem tots els dies, no ens havíem adonat que eren nostres.

No obstant, està bé recordar, a més de la riquesa cultural i social que feren aflorar les Jornades a Borriol, que aquestes també van posar de manifest algunes carències importants del nostre poble. En primer lloc i principal, l’absència de locals municipals, públics, amb suficient capacitat com per a albergar unes activitats de tal envergadura. I és que l’any en què Kubrick creia que l’èsser humà viatjaria per l’espai amb impressionants aeronaus al ritme de Strauss, a Borriol encara no comptem amb un espai suficient per celebrar, ni que tan sols siga, un concert de la Banda de Música o una conferència on assistisquen més de les poques persones que caben al Saló d’Actes de l’Ajuntament.

Com a Odissea pot descriure’s l’empresa dels organitzadors de les Jornades per tal de trobar un espai on poder realitzar les conferències i comunicacions, o el mateix dinar de cloenda del diumenge. Només gràcies a la col·laboració de José Pitarch, que ens cedí amablement el seu local, pot afirmar-se que el treball desinteressat de tanta i tanta gent de Borriol ha pogut materialitzar-se.

Aquesta deficiència imfraestructural, que no cap atribuir a un o altre govern, sinó que és un problema que, de llarg, arrastra el nostre poble, es fa palesa si analitzem la situació en què es troben, una per una, les diverses associacions del poble. A títol d’exemple, les Creus

del Calvari no tenen local, com tampoc el Tossal de l’Assut, el Club Muntanyer la Pedrera, les Mestreses de Casa a penes tenen una menuda sala on reunir-se, etc. La Banda de Música assaja a un local, l’únic apelatiu que pot donar-se-li al qual és el de ruïnós —no hi ha suficient lloc per a assajar, si plou cauen del sostre un nombre indeterminat de goteres, etc.—, l’Ambulatori Municipal comença ja a patir problemes d’espai.

El desenvolupament demogràfic i urbanístic de Borriol està siguent espectacular. Això vol dir que les necessitats d’educació, sanitat, cultura, etc.

també es multiplicaran. Ha arribat, així doncs, el moment de plantejar-se la necessitat d’ampliar les imfraestructures municipals. Sabem que està en projecte construir un Centre de Salut al solar de l’antic Museu Municipal. Creiem que és una bona proposta —tot i que restarà molt allunyat d’algunes zones del poble, sobretot de les de la part de dalt—, però que l’espai que hi ha és suficient com per edificar, a més, altres edificis que cobrisquen altres necessitats, que servisquen de punt de trobada de les diverses activitats lúdiques, educatives, sanitàries i culturals d’un poble que no deixa de créixer.

Xavier Andreu

¡AY AMOR!

Ay amor si te pudiese conservar
si te pudiese cada día más enamorar.
Ay si supiese dónde escondido tú estás
me acogería a tu regazo, te haría temblar
desearía fusionarme, poder contigo volar
recorrer esas grandes praderas, llegar al mar
pararme en la orilla cuál gaviota fugaz.
Perpetuarme en tu aire, en tu corazón amar.

Ay amor que te escapas y no te puedo alcanzar
te escurres entre mis venas y no te puedo besar
no logro detener el frenesí que me llega a abrazar
soñando cada minuto, si supiese cómo a ti llegar.
Te siento lejano y a la vez que el mío más cerca está
soñaba con ser tuya, y tu ser mío, fue cuál vendaval
hoy solo queda calma, reposo, un regazo maternal
que cuida que no muera el amor que duerme ya
descansando de pasiones de enfadar de deslealtad
así en ese plácido adormecer se forja un amor en libertad
que no presiona, no espera, solo sabe dar y regalar.

Ay amor, ya creciste y no te podrás más desbocar
te llevo de las riendas y no te podrás más desbocar
te llevo de las riendas, acaricio tus crines al cabalgar
cuando me siento bajo la encina, te siento en mi habitar.

Carmen Babiloni

Crònica d'una "riuà"

El passat 22 d'octubre va iniciar-se l'última riuada de Borriol d'aquest mil·lenni. Un diumenge de matí, com a colofó a unes Jornades Culturals que l'aigua va tindre a bé respectar, començaren a donar-se els primers símptomes del que havia de ser la major ploguda a Borriol des de feia molts anys. Només encetar-se la nova setmana, un diluvi local va cobrir els carrers d'aigua i va paral·litzar tot tipus d'activitat, recordant-nos a tots que no hi ha res tant imparabile com la natura quan desencadena les seves forces.

La "Cotxera", que surt de baix del Palau, o el "Saltador", el de dalt i el de baix, testimoniaren l'abast de la ploguda que feu aflorar a més altres fonts que feia molt de temps que no sortien, com la de Benifaet o la de la Caixa, o que posaren als nostres ulls algunes que mai havíem vist nàixer.

La carretera va deixar de ser un mitjà de comunicació per deixar lloc, durant uns dies, a un únic vehicle, una immensa

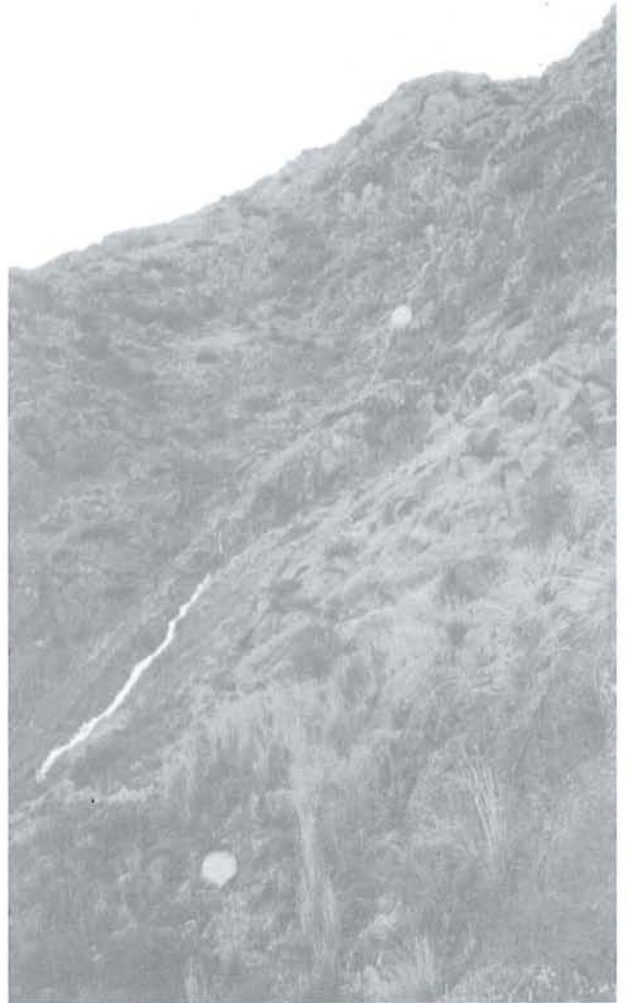

quantitat d'aigua que omplia tota la Vall confonent-la amb un pantà i que inundava un a un els bancals d'ametlers, testimonis muts d'una simfonia d'aigua, núvols, vent i fang.

Tots els barrancs, des dels de la Serra fins els de la Mola, caigueren torrencialment en busca del riu, que deixà a un costat el seu nom, i es llançà, embogit, cap a la mar eterna. Un riu de fang que s'endugué amb ell canyes i brutícia emmagatzemada durant dècades.

El dia després, el ritual purificador de l'aigua havia conclós. La terra havia saciat la seua sed i arreu del terme es confonien portells caiguts, camins solcats i planures embassades. Mentres, la Font feia sortir amb força, joiosa, els seus trenta canons.

Guarderia-ludoteca
EL cole de Naní

Tu jardín de infancia

- ♥ Celebración de cumpleaños
- ♥ Amplio horario y atención
- ♥ Asistencia gabinete de psicólogos y logopedia
- ♥ División en grupos reducidos según edades
- ♥ Ludoteca por horas
- ♥ Abierto sábados
- ♥ Actividades extra escolares (dibujo, teatro, mímica)

C/. Colón, 14 - Tfno. 964 32 10 77 - Borriol 12190

CARNICERIA - CHARCUTERIA

ESCRIG

**EMBUTIDOS CASEROS
FABRICACION PROPIA**

GRACIAS POR SU COMPRA

C/ Colón, 2
Tel. 964 32 14 48
Móvil 619 85 75 54
BORRIOL (Castellón)

JOCS D'ABANS, JOCS BÈL.LICS I ALTRES CONSIDERACIONS (II)

Repassàvem en l'anterior número alguns dels jocs d'abans, fent algunes consideracions i discrepant un poc sobre les conseqüències que podrien tindre (segons estudis i gent especialitzada) en el futur, algunes actituds violentes que nosaltres posàvem en el desenvolupament d'eixos jocs.

La mera intenció va ser fer-los vore que les actituds futures aniran fonamentades sempre, pel respecte als demés i sobretot pels majors.

Ara revisarem altres jocs de la nostra infantesa i farem també algunes consideracions d'altre tipus, és cert, però totes elles encaminades a encontrar una resposta a aquelles actituds, que avui, ja en ple segle XXI, ens poden resultar un poc estranyes.

Per començar, tractarem d'explicar el joc que nosaltres anomenàvem del 'xavo negre'. Consistie este en fer un cercle en terra i posar monedes dins, i a base de pegar-los cops amb un altra moneda, quedant en propietat

de qui tenie la sort, i, cal dir-ho tot, la gràcia de desplaçar-los fora de la ratlla. Les monedes que gastàvem per a jugar eren republicanes, és a dir, fora d'us, i per a que el cop fora més segur fregàvem els cantos al rodé de les voreres, deixant-los més lluents i rasposos, i per tant, fent-les mal bé. Totes aquelles monedes formàven part d'una època i haguessen estat millor guardades, i passant-se de pares a fills. No va haver ningú que se'n adonare de la barbàrie cultural que involuntàriament estava produint-se.

Hi ha en este país moltíssima gent que colleccionen el que s'anomena en numismàtica el Centenari (1868-1975) i que comprén, des de les monedes del govern provisional (1868-1870) fins les primeres acunyacions de l'actual cap d'estat Joan Carles I. Sembla mentida però les més buscades pels colleccionistes (i per tant caríssimes) són precisament les de bronze (els "xavos negres") per una senzilla raó i es que les d'or i

CASTESAN

TENDA D'ARTESANIA.
PRODUCTES NATURALS I
ECOLÒGICS.

AVI SARAGOSSA, 13. BORRIOL
TLF/FAX 964 32 20 61

SALÓ D'ESTÈTICA

MARI LUZ

C/ Colón, 42 - Telèfon 964 32 11 58 - 12190 BORRIOL

d'argent sempre s'han conservat. Quantes d'eixes peces haurem deixat sense cantos i sense dibuix!

A banda del 'xurro, mediamanga, mangotero" hi havia un altre joc carregat d'un castellanisme, fora d'allò normal, en un temps que era raríssim que els xiquets parlàrem castellà al carrer, este joc era el gua (caniques). Consistie en pegar-li tres cops a la bola contrària. Veiem i primera, eixe cop se feia molt esplaiet per deixar la bola molt prop. Si la distància era menor d'un pam la paraula era 'm'alcanza'. El segon cop hi havia que deixar-la més lluny del que media el seu propi peu ('pie que lo es'), la tercera vegada, 'matute', intentàvem enviar-la ben lluny i ahi apareixie la frase 'desde la tuya si me conviene'. L'única explicació que se li pot donar, i no estic gens convençut és que el joc fora un castellà qui el va portar al poble i demés comarques llindants.

Ja per finalitzar, hauriem de deixar constància del sexisme que envoltaven alguns jocs, perquè el masclisme, estava aleshores molt arrelat. Per exemple estava molt mal vist que els xics jugaren al rotglet, joc de caniques exclusiu per a xiquetes.

També tildàvem d'afeminat a que jugave a botar en corda (comba) ací al poble. En canvi era el joc per excel·lència tant per a xiques com per a xics, en els dies de Pasqua,

fins que els 'tocadiscos' de piles van aparéixer i començaren els 'balloteos' pels masets.

Bé, fins ací hem repassat alguns jocs, fent algunes observacions intentant deixar clar el nivell que hi havia tant de respecte pels demés com d'ignorància. Ara eixos nivells han canviat. L'un per sort, i a causa de les noves tècniques d'ensenyament ha baixat, hi ha menys ignorància que abans. L'altre, el del respecte, malauradament ha baixat. És clar que estem vivint en un altre temps, i altres costums. I la pregunta segueix estant la mateixa. Millor? Pitjor? Vostés mateixa.

CARNICERIA - CHARCUTERIA

C

J
Casa Julio

**CHARCUTERIA SELECTA
 EMBUTIDOS CASEROS**

Plaza La Font, 12 - Tel. 964 32 12 03
BORRIOL (Castellón)

AUTOSERVICIS

ALSOS

Germán García, 5
 Sanchis Guarner, 27

Teléf. 32 13 28

12190 BORRIOL

LA RONDALLA

Fa uns quants anys, aparegué a Borriol el "Plectro" que amb la seva música alegre i delectava moltes persones del nostre poble. I què és el "Plectro"? es preguntaran molts dels que estiguen llegint aquest article. Doncs bé, pel seu nom podem deduir algunes coses, perquè la paraula plectro significa pua, es a dir, una peça menudeta de plàstic o d'algun altre material que s'utilitza per a tocar instruments de corda. Ara ja sabem que el "Plectro" està relacionat amb la música i amb els instruments de corda, cal dir que concretament fou un grup de gent que es reuní per a formar una rondalla. Al capdavant d'aquesta trobem a Don José Gil i Gil, Don Emiliano Pérez Lacasa, Vicente Balaguer Delcampo i Vicente Delcampo Aragón. Tots quatre foren els fundadors del "Plectro" l'any 1944. Entre aquests cal destacar principalment a Don José Gil i Gil, metge del poble, que fou una persona molt important dintre de la rondalla, ja que fou ell qui començà a manejar a tota la gent, a moure tots els fils.

Una vegada constituïda la rondalla fou el director d'aquesta, també era compositor d'algunes de les cançons que tocaven, com: *Sentet, Vicente Falomir, Viva Aragón, El himno del Plectro...* Don Emiliano Pérez Lacasa, mestre de Borriol, juntament amb Vicente Delcampo Aragón ensenyaven a tocar la bandúrria. Vicente Balaguer Delcampo era el segon director de la rondalla, el qual es mostrava orgullós d'anar al capdavant d'aquesta. Quan Don José Gil i Gil deixà la rondalla per assumptes exteriors al poble, fou Vicente Balaguer qui es consolidà com a director d'aquesta. Poc a poc anaren incorporant-se les persones, i la rondalla anà creixent al llarg dels anys. Així doncs, a partir Don José Gil, com a director, Sentet Balaguer, com a segon director, Don Emiliano Pérez amb la bandúrria i Vicente Delcampo amb la bandúrria, Ilaüd i la bandolina anaren incorporant-se nous membres: Antonio Delcampo Aragón (guitarra), Vicente Ucher Balaguer (bandúrria), Vicente Santamaria Babiloni (bandúr-

Panaderia - Pasteleria

GARGALLO

C/ Honda, 2 - Tel. 964 32 10 31
Avda. Zaragoza, 96
12190 **BORRIOL** (Castellón)

AUTOMECANICA BORRIOL, S. L.

AVDA. ZARAGOZA, 59 - TELEF. 964 32 14 25 - 12190 BORRIOL

Antonio Delcampo, Vicente Falomir, Salvador Pallarés, Vicente Delcampo, Don Emiliano Pérez, Don José Gil, Vicente Balaguer, Vicente Ucher i Vicente Santamaría.

casa Don José, més tard ho feien a casa Salvador i a casa de Vicent Balaguer. El "Plectro" actuà a diferents llocs: Cabanes, Alcudia de Veo... I també, clar està, a Borriol. El cinema Cervantes fou un dels seus escenaris on deixaren una gran empremta. Passat el temps i amb uns quants canvis dels seus components, l'any 1974 sota la direcció de Vicente Balaguer el "Plectro" guanyà el primer premi de la Festa de la Rosa a Castelló. Molts de vostres recordaran a la

ria), Vicente Falomir Escrig (guitarra), Salvador Llorens Pallarés (guitarra), Visitación Chulvi Valls (bandúrria), Mercedes Vilarrocha Rubio (guitarra), José Vilarrocha Aragón (guitarra), José Balaguer Aragón (guitarra), Manuel Casanova Pauner (bandúrria), Lidón Agost Francisco (llaüd), Salvadora Llorens Pallarés (bandúrria), Mª Teresa Vaquer Babiloni (llaüd), Teresa Ramos Pallarés (guitarra), Pepita Luna Esteve (bandúrria). Totes aquestes persones entraren a formar part de la rondalla, però primer foren "embotellades", és a dir

, per a celebrar l'entrada del nou membre, aquest havia de fer una festa a la seva casa, l'embotellà, es tractava d'obrir botelles i fer un berenar, al qual estaven convidats tots els altres membres del "Plectro". La rondalla es reunia dos vegades a la setmana per a assajar, en un principi es reunien a

Don José Gil, Don Emiliano Pérez, Vicente Balaguer, Vicente Delcampo, Antonio Delcampo, Vicente Falomir, Salvador Pallarés, Vicente Santamaría, Lidón Agost, Maria Teresa, Vicent de Peluqueta, Vicente Ucher, Manolo Casanova, Antonio Delcampo, Mercedes Vilarrocha, Teresita Ramos.

rondalla pels carrers cantant cançons com : *Clavelitos, España Cañí, Serenata de Mandolines, Doble Aguila*, etc... I parant-se davant d'un balcó, el de l'afortunada, ja que la cançó que tocava la rondalla era tan sols per a ella .

H A B I T A T **BORRIOL**

VIVIENDAS
VIVIENDAS

UNIFAMILIARES
UNIFAMILIARES
ADOSADAS
ADOSADAS

INFORMACIÓN Y VENTA

C/. Germán García, 2 , bajo - (esquina Plaza La Font)
Tel. 964 65 76 18 - Fax 964 65 77 31
12190 BORRIOL (Castellón)

MONSTRES O PERSONES

Ara farà uns dies em van arribar uns rumors referents a l'Associació Cultural el Tossal de l'Asut a la qual pertany. Aquesta associació és un grup de persones amb una finalitat en comú, defensar i estimar la cultura i més que res el nostre poble, Borriol.

Al que em referisc és que he escoltat per ahí que la gent creu que no som persones normals, sino ben bé tot "lo" contrari, creuen que som una mena de "monstres" pel fet que fem coses com normalment es diu "por amor al arte". Per fer una revista que acaba de complir el quart any de vida on tota la gent del poble i sense ser del poble pot col.laborar (deixant fotos antigues, escrivint articles, poesies, crítiques, etc...); organitzant també varies setmanes culturals on inicialment es podria preveure que hi haurien beneficis, amb els quals fer més coses per al poble de Borriol, però mai fou així, per una raó o una altra; començant per les crítiques destructives d'algunes persones, fins algú que volia el seu wisky en un got de vidre.

És algun mal fer alguna cosa pel propi fet de sentir-se realitzat? I si a més a més allò que fas beneficie a tots els borriolencs des del que fa 1 fins al que fa 3.129 (xifra publicada al diari Mediterraneo)? És que els caçadors cobren per anar a caçar?, o els del club Muntanyer la perdren per anar a fer muntanyisme? Així hi han moltes coses.

A finals d'Octubre es van fer les V Jornades Culturals a la Plana de l'Arc, sense cap finalitat lucrativa, manejan una gran massa social del poble, pel simple fet de veure's realitzat quan la multitud contemple la seua obra i es puga guanyar així el reconeixement de generacions futures.

Per als que pensen que nosaltres som persones diferents els convida a reflexionar si en algun moment de la seua vida han fet un favor a algun amic i veuran que hi ha una certa similitud, amb l'única diferència que amb el primer cas es beneficie una persona i en l'altra tot el nostre poble, Borriol.

Natxo Valls

ninots
Guarderia Ludoteca

PERSONAL TITULADO

SERVICIOS DE:

- LUDOTECA: ● GUARDERÍA:
- MATERNAL
- ESTIMULACIÓN PRECOZ
- PSICOMOTRICIDAD
- EDUCACIÓN INFANTIL
- COMEDOR "COMIDA CASERA"
- TRANSPORTE ESCOLAR

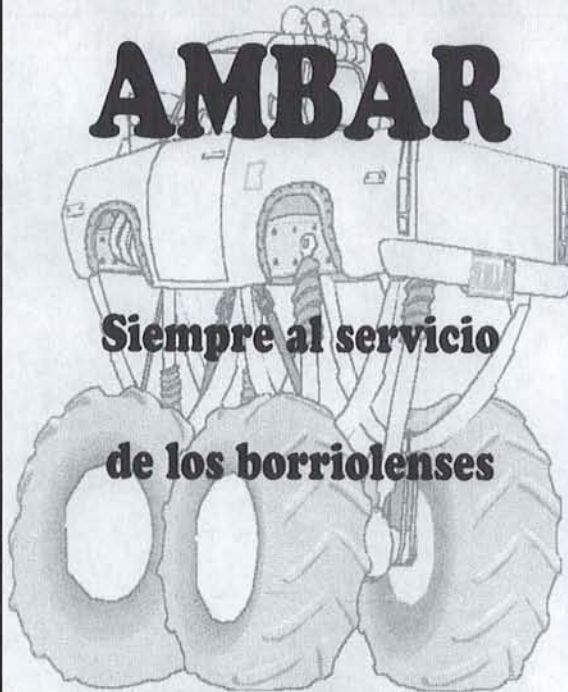
FINES DE SEMANA
HORARIO CONTINUO 24H

Los sábados por la mañana NATACIÓN impartido por monitores del CLUB AQUÁTIC CASTELLÓ

C/ SAN VICENTE, Nº 107 BORRIOL (CASTELLÓN)
Teléfono: 964.32.14.00

Autoescuela

AMBAR

Siempre al servicio

de los borriolenses

cl. Rey D. Jaime, 9 bajo
12190 BORRIOL

QUI ÉS QUI?

En el següent joc heu d'enllaçar la foto actual amb la seua corresponent foto de menudes. Les solucions les podreu trobar en la darrera pàgina de la revista.

Susana Pallarés Arandes
Lupe Vilarrocha Gil
Teresa Agut Escrig
Araceli Vicent Balaguer
Regina Moles Valls

Segurs CATALANA
OCCIDENT

Araceli Balaguer Balaguera
ASSESSORIA

Raval Doctor Portolés, 6
Tel. (964) 32 13 69

12190 BORRIOL
(Castellón)

PANADERIA - BOLLERIA

*Manuel
Balaguer*

Panaderia

artesana

San Vicente, 8 - Tel. 964 32 11 99
12190 BORRIOL (Castellón)

Historia de Borriol

Aquest article és, sens dubte, una mostra d'estima al nostre poble, d'una borriolenca que ha volgut mostrar-nos com s'ensenyava la història de Borriol fa ja uns anys. Agraïm, una vegada més, la seva valuosa col·laboració i esperem que servisca perquè la gent pugui contrastar entre els coneixements que teníem abans de la nostra història i els que tenim ara.

Qué bonito es mi pueblo, y qué acogedor. Borriol está enclavado en un valle, rodeado de montañas y respaldado por el Castillo —que quizá en otros tiempos haya servido de atalaya—. Parece que no tuviéramos salida, pero si te subes a un montículo más alto desde allí se ve el mar, ese mar Mediterráneo que tanto empuje le da a la capital con sus playas maravillosas que atraen a tanta gente y que a su vez, la capital, tanto valor le da a nuestro pueblo.

Dicen que "al borriolenc lligat curt i en càpasture". Ese es un dicho nada acertado pues los borriolenses siempre hemos acogido a los forasteros con mucha amabilidad, si no ya podéis ver como ha ido creciendo, y además tenemos un clima muy sano y unas aguas muy recomendadas por los médicos.

Pero vamos a remontarnos muchos años atrás. ¿Quiénes fueron los primeros poblado-

res de nuestro pueblo? Según a mi entender fueron los fenicios y los cartagineses. Guiados por sus mapas y aparatos llegaron hasta Cominells —nombre que ellos le pusieron— unos vinieron por el Sur y otros por el Este, todos buscando ese preciado metal que es la plata. Allí tuvieron sus pros y sus contras, pues los dos bandos querían tomar la iniciativa, por fin llegaron a un acuerdo pensando que quizá uniéndose lograrían mejor su objetivo.

Constuyeron unas chabolas que les pusieron por nombre un "paraninfo", y emprendieron la tarea. Empezaron a socavar desde el puente de Cominells para arriba, durante algún tiempo ellos veían que cada día les señalaba más su descubrimiento, hasta que por fin vieron que en medio de las piedras que sacaban había una que brillaba más que las otras, por fin habían encontrado de lo que buscaban, la mina de plata ya estaba en sus manos, ha-

bían logrado lo que durante tanto tiempo habían querido descubrir.

Así estuvieron trabajando hasta que llegaron los romanos, sacando esa plata que según dicen era de la más pura y fina que se ha visto. También se dijo que incluso llegaron a sacar mercurio con poca cantidad y conchas con perlas blancas, por eso el escudo de nuestro pueblo lleva entrelazadas esas perlas que lo adornan.

Pero un día les salió otro tesoro más preciado, un manantial de agua que al pasar por ese metal que es la plata resulta ser un agua fina y cristalina como dice la canción.

Aquel manantial, aunque era un verdadero tesoro a ellos no les interesaba, e hicieron otros hoyos, pero por todas partes les salía agua, ya no podían seguir trabajando pues la plata debía esconderse muy adentro y tuvieron que desistir de su empresa. Puesto que el agua no les interesaba y la plata estaba imposible de arrancar de las entrañas de la tierra tuvieron que abandonar.

Así fueron pasando los años y el agua que entonces no les servía de mucho, seguía su curso, hasta que llegaron a nuestras tierras los moros, siempre avanzando por el este de la Península desde Andalucía bordeando el mar llegaron a nuestras tierras y aquí se instalaron, construyendo el Castillo. Los moros estuvieron muchos años en nuestro pueblo, fueron ellos los que le pusieron el nombre de Burriol, aunque más tarde se quedó en Borriol como actualmente se llama. Ellos construyeron una mezquita, también la morería y unas casas debajo del castillo.

Hasta que el rey don Jaime I el conquistador con ayuda de Don Rodrigo de Vivar, el Cid Campeador, lograron sacar a los moros de la Península Ibérica, pues la contienda llegó hasta Alcira, allí se libró la última batalla contra los moros, quedándose nuestras fuerzas con la victoria. Fue entonces cuando el Rey Don Jaime el conquistador les dio a sus fieles el pueblo como dice la Carta Poble.

Ellos destruyeron la mezquita y en el mismo suelo construyeron la Iglesia, la calle Mayor, la Rapa, la Costereta les Parres, que había muchas parras poniendo allí un portal para cerrarlo de noche y que hoy aún se conserva como reliquia. Más tarde construyeron a los pies del castillo el Palacio, siempre guiándose por aquel otro manantial que salía a los bajos del Palacio, al lado de un cobertizo donde el Rey guardaba los caballos y los coches, por eso el manantial cogió el nombre de la Cochera.

Ya las cosas más calmadas se quedó en nuestro pueblo como regente Don Jiménez Pérez de Arenós, a este señor lo llamaban el "Señor del poble". Desde entonces Borriol ha ido creciendo paulatinamente, sus adelantos han sido maravillosos, los borriolenses hemos sido trabajadores y muy honrados y nos hemos encargado que así fuera nuestro pueblo ahora casi se desconoce, ya no es aquel pueblo pequeñito y vulgar, ya podemos sentirnos orgullosos de ser borriolenses. Somos uno de los pueblos que más ha crecido de la provincia y hemos de procurar que así vaya siguiendo su curso.

Josefina Vilarrocha

ALTRES LECTURES

Amb aquest article desitge dur a terme per fi una idea que des de fa un temps em rondava pel cap. La idea és obrir un espai dins la revista del nostre poble on donar a conèixer diferents publicacions que realitzen algunes editorials i distribuïdores NO comercials d'àmbit estatal.

Aquestes fugen dels circuits comercials convencionals en busca d'altres d'alternatius creant així circuits on prevaleix la necessitat de difusió front al negoci, és a dir, una forma coherent de difondre millor i més àmpliament informació i coneixements sobre qualsevol disciplina. Aquesta coherència s'assoleix i es manté bé participant conjuntament diferents editorials i/o distribuïdores en moltes de les edicions economitzant i dinamitzant el procés editorial, bé mantenint el constant intercanvi de material entre elles agilitant i reforçant així la xarxa creada. Evitant-se així el pagament d'algunes taxes per publicació i altres costos de distribució que no fan més que inflar els preus de les publicacions en detriment dels consumidors, que haurien de ser beneficiaris. Preus que reforcen l'assentament d'una minoria editorial dominant, ja des de fa uns quants anys en el mercat convencional que només veuen en cada publicació o projecte editorial la forma d'enriquir-se i fer un millor (major) negoci.

S'aconsegueix, doncs, abaratir els preus de les edicions fins gairebé a preu de cost amb la finalitat d'assolir un comerç més just i uns preus assequibles que faciliten realment la seua adquisició a qualsevol persona. I el que jo considere més important, que és el fet de donar lloc a moltes publicacions de caire sociopolític que són rebutjades per les grans empreses del sector, donant l'oportunitat de pronunciar-se – i al lector interessat de gaudir-ho- a gran quantitat de col·lectius i moviments socials (moltes vegades marginals) que sustenten diferents reivindicacions,

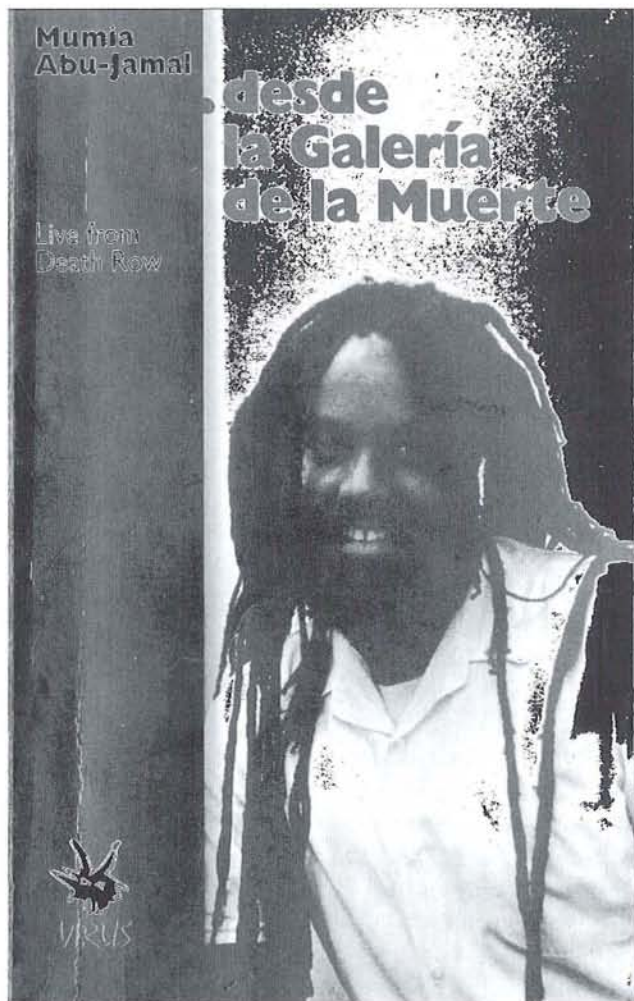
plantejaments i vanguardies que van apareixent oposant-se a l'ordre establert, que jo, actualment més bé anomenaria: pautes establertes.

Així es dóna veu per a transmetre el seu missatge, la seua idea, la seua reivindicació la seua denúncia a aquell que fins ara no ho havia pogut fer tan lliurement i en tan bones condicions, la veu que mai s'havia escoltat, eixa veu que ha estat tantes vegades acallada, amagada, prohibida o condemnada. (Condemnada a mort, com és el cas de l'autor del llibre que en aquesta entrega us presente.)

Açò possibilita el que qualsevol persona puga, per exemple, llegir el llibre "¡Zapata Vive!" de Guiomar Rovira (Ed. VIRUS, 1994) que recull en primera persona les experiències (expectatives, pors...) d'alguns indígenes, camperols i camperoles integrants del EZLN, durant l'alçament en armes al principi de la seua revolta que convulsionà l'estat mexicà de Xiapes el Gener de 1994. I poder contrastar aquesta informació tan verídica com directa, amb la informació que haja pogut compilar en els mitjans de comunicació "oficials", que són els que dicten l'opinió pública, moltes vegades per damunt del que opina un gran sector de la població. Aquesta persona podrà ara, doncs, formar-se, realitzar i formular, ja, un judici

prou complet, seriós, valuós i treballat sobre el tema, i que aleshores podrà ser finalment discutit i valorat de forma bastant rigorosa i racional, és a dir, de forma profitosa.

D'altra banda no hi ha que oblidar que es fomenta i possibilita la publicació de llibres de tot tipus: poesia, contes curts, novel·la, fotografia, ecologia, educació... d'autors joves o primerencs, i fins

i tot d'antics autors que no són reeditats per les grans empreses, malgrat que la seua obra continua essent valuosa i en alguns temes imprescindible encara avui, en aquest recent segle XXI.

Els autors de les publicacions no reben res més a canvi de la publicació que la gratitud i el goig de saber que la seua obra ara estarà a l'abast de molta gent, gent que gaudirà del seu talent o del seu ingeni o de la seua sensibilitat. I que ajuden al manteniment i desenvolupament de la xarxa, del nou circuit, i que no tenen que preocupar-se de quants llibres es vénen per a calcular el percentatge que guanyarà per ells, ni per si el percentatge que es queda l'editorial és excessiu, ni de si contribueix a l'èxit d'un sistema de producció/consum editorial moltes vegades, més lligat a una bona campanya de marketing que a la qualitat i novetat de l'obra. ("novetat" o originalitat recordant el recent escàndol que protagonitzà la brillant escriptora i presentadora Ana Rosa Quintana.)

Per a finalitzar només queda per afegir que les editorials i distribuïdores solen estar integrades per diferents associacions, cooperatives o col·lectius sense cap ànim lucratiu, persones amb inquietuds respecte diferents disciplines que mitjançant l'exercici de l'autogestió lluiten per aconseguir continuar editant noves i millors obres cada vegada. Persones que lluiten per la descentralització dels "poders i mitjans editorials".

Tasques que finalment es tradueixen en un circuit on la informació brolla més lliure i amb menys entrebancs, en un nou intent de fer que la cultura sia "de tots i no d'uns pocs", o almenys el seu control.

En aquesta primera entrega podreu llegir un capítol del llibre "... desde la Galería de la Muerte" (Live from Death Row) de Mumia Abu-Jamal (Ed. VIRUS, Barcelona 1996).

Mumia Abu-Jamal, antic membre dels Panteres Negres, conegut pel seu treball com a periodista com "la veu dels sense veu", arribà a ser president de l'Associació de Periodistes Negres de Filadèlfia. El 1982 es trobà involucrat en un obscur succés arran del qual va morir un policia cosa que, en un judici precipitat, ràpid i ple de irregularitats, li valgué la condemna a pena de mort. Des d'aquella data Mumia ha lluitat sense descans per la revisió del seu cas, que ha viscut ja uns quants moments àlgids per l'aplaçament de diverses dates d'execució prefixades des de feia temps. La campanya de suport internacional aconseguí que el seu cas i el tema de la pena de mort ocuparen les portades de la premsa mundial i cada vegada un nu aplaçament de la pena.

Des de la galeria de la mort Mumia Abu-Jamal ha continuat amb la seua activitat periodística, en-

frontant-se a tot tipus d'impediments i censures. El llibre és una selecció d'assaigs que constitueixen un sagnant testimoni de la duresa, arbitrarietat i racisme imperant en els pavellons de la mort dels centres penitenciaris i en el sistema judicial dels EE.UU., així com una denuncia brillant i apassionada de la pena de mort. Trobareu escrits en primera persona freds capítols on l'autor ens aproxima a la vida i a les sensacions d'un pres i condemnat a pena de mort, en altres us sorprendreu dels rigorosos anàlisis periodístics als que sotmet les revisions fetes de vells casos de presos negres condemnats a mort refusant jurídicament la condemna que acabà amb la seua vida, a més a més de fer-nos gaudir d'un correcte i atractiu estil de redacció amb el que ens presentarà alguns estudis, anàlisis i recollida de dades realitzats per ell des de dins de la presó amb els que fonamenta la seua dura crítica contra l'arbitrarietat i sobretot el racisme amb que està impregnat tot el sistema judicial dels EE.UU., que no és més que un petit reflex d'allò que bull en la societat més perfecta del món, la societat de l'Estat/nació més perfecte del món, aquell Estat/nació que forma part i domina totes les institucions i organitzacions supra-nacionals del món, aquella societat modèlica que impulsa el compliment (incompliment, realment) d'uns desfasats i maltractats Drets Humans mentre que dins els seus dominis, en gran part del territori es practica amb total impunitat, i el suposat suport d'una majoria de la societat: la violació d'un dret cabdal com és el dret a la vida.

Mumia Abu-Jamal continua en lluita des de la galeria de la mort, encara avui. Compta ja amb una segona publicació: "Brot la vida" (Ed. Txalaparta), una nova mostra d'humanitat i compromís d'aquest autor. Cap barrera ni cap frontera podran mai imposar-se als crits de justícia, llibertat i solidaritat.

NO A LA PENA DE MORT!

Espere que us agrade el text que he extret, crec que a tots us sonaran els actes que comenta al principi, són de fa uns pocs estius, per això he triat aquest, crec que fora del context que suposa l'obra completa aquest capítol és prou concret i reduït, bé, un bon exemple, si més no adequat:

RODNEY NO FUE EL ÚNICO

Las imágenes de la brutal agresión de la policía contra el conductor negro de Los Ángeles Rodney King recorrieron los televisores del mundo entero, sacudiendo la conciencia de millones de personas y revelando la cruel relación de los policías blancos y los ciudadanos negros en las siniestras calles de Estados Unidos. Muchos defensores de la policía quitaron importancia al video de King tratándolo como una excepción a la regla y justificándolo

como una excepción a la regla y justificando su actuación en base a la amenaza que suponía ese "acusado" en particular. Una variante de la llamada "defensa ante el enorme negrozo"¹.

A pesar de todo, al menos un reputado estudio revela que el brutal encuentro entre la policía de Los Ángeles y Rodney King fue sólo uno de los muchos que suelen producirse por todo el territorio de los EEUU, pintando un vívido retrato de la pauta de ataques violentos de la policía blanca contra las minorías nacionales. El estudio en cuestión, una investigación llevada a cabo durante dos años tanto en periódicos nacionales como regionales, muestra, en palabras de su director Joseph Feagin, un sociólogo de la Universidad de Florida, que "la policía propinada a Rodney King no es un hecho aislado".

Feagin y un investigador de la Universidad de Florida, Kim Lersch, utilizaron la red informática Nexus para rastrear periódicos desde enero de 1990 a mayo de 1992 y encontraron 130 noticias sobre brutalidad policial. Si uno acepta lo obvio, que no se informa de todos los incidentes de esa índole y menos aún aparecen en los medios de comunicación, viene a resultar que se produjeron cuatro veces al mes, una vez a la semana, durante el periodo investigado. El estudio de Feagin también demuestra que los latinos o los afroamericanos fueron las víctimas de esas agresiones en el 97% de los casos, mientras que los agresores eran policías blancos en el 93% de las ocasiones.

"Hemos descubierto,-dijo Lersch-, que en los casos más típicos los implicados eran un grupo de los policías blancos que atacaban a latinos o negros". (In These Times, 3 de mayo de 1993). De hecho, como apuntaba Lersche, los datos revelan

Murata Abu-Jamal nació hace cuarenta y un años y desde los catorce comenzó su militancia política boicoteando un mitin de Wallace, candidato abiertamente fascista a la presidencia de Estados Unidos. Según sus palabras, la paliza que recibió de la policía le mandó directamente a ingresar en las filas de los Panteras Negras. Fue ministro de Información de la rama del partido en Filadelfia hasta que cansado de las peleas internas en su seno y tras su derrumbe, se convierte en periodista independiente, de los de verdad, ganándose el calificativo de "la voz de los sin voz".

Fue elegido presidente de la Asociación de Periodistas Negros de Filadelfia y despedido de su trabajo por razones represivas y su apoyo al movimiento radical negro MOVE. El 3 de julio de 1982 fue condenado a la pena capital y desde esa fecha vive en un corredor de la muerte, escribiendo y hablando en la radio sobre su situación, consciente de que vive en una cárcel dentro de otra mayor. Su programa en una emisora fue abruptamente cancelado.

que existe un modelo a nivel nacional que podría definirse mejor si se utilizara el término "rutina". Los investigadores de la Universidad de Florida intentaron comprobar sus datos con una fuente presumiblemente fiable, el Departamento de Justicia de los EEUU.

En marzo de 1991, cuando el vídeo del brutal apaleamiento de Rodney King provocó un escándalo internacional, el fiscal general Richard Thornburgh ordenó al Departamento de Justicia abrir una investigación general sobre los seis años previos. Aunque hace un año que se terminó, nunca se hizo público, ni siquiera para los investigadores de la Universidad de Florida.

El programa nacional de televisión Justice Files retransmitió recientemente un sorprendente reportaje que revelaba que, en un periodo de diez años, de 1981 a 1991, se habían producido más de *setenta y nueve mil* casos de brutalidad policial en todo el país. Si los datos son ciertos, significa que se producen siete mil novecientos casos de brutalidad policial al año. ¡La policía apalea a ciudadanos 658 veces al mes, mas de 164 veces a la semana!

La policía, una herramienta del Estado blanco capitalista, es una fuerza que crea el caos en las comunidades, no la paz. Han contribuido a crear más crímenes, más enfrentamientos, más pérdidas de propiedades y vidas, más quebrantamientos de la paz que ningún otro grupo criminal en todo el país.

Los disturbios a gran escala son inevitables a causa de las bandas policiales y se debe echar la culpa a los que, declarando ser "agentes de la paz", apalean al pueblo que han jurado servir.

Mayo de 1993
Agustí Agut (redacta)
Ignasi Agut (col·labora)

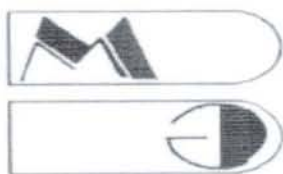
¹ Fórmula a la que recurre siempre la policía para justificar su duro proceder contra los negros, a los que se acusa entonces de resistencia a la autoridad. (N. del T.)

BOCATERIA AVENIDA

**ESPECIALIDAD EN BOCADILLOS
Y PLATOS COMBINADOS**

Avenida Zaragoza, 72
BORRIOL
Tel. 964 322 188

BABILONI

MARMOLES Y GRANITOS

LAPIDAS - COCINAS - CUARTOS DE BAÑO

Avda. Zaragoza, s/n 

Tel f. Taller (964) 32 17 91 - Part. 32 10 80

12190 - BORRIOL

(Castellón)

RENAULT

J. L. Andrés, S. L.

Avgda. Saragossa, 8-10 - Tels. 964 32 11 45 - 964 32 17 68 - BORRIOL

MASTER

CADENA

BAZAR LATORRE, C. B.

Plaza de la Torre, 45 B - Teléfono 964 32 11 72 - BORRIOL

Sóc rebel, on és l'ànima?

Tinc la nit a l'ànim: on és la llum?

Soc rebedora d'un sou celestial quan t'obeisc:
on és la bondat?

Si has volgut que em conesquera,
perquè m'has separat a dintre meu?
Si la teva intenció no fou deixarm-me,
perquè m'has deixat al món?

Tu has buidat el meu canti, Déu meu.
Tu m'has tancat les portes de la felicitat, Déu meu.
Sóc jo qui beu, però Tu qui fa les despeses.
No s'ompli la meua boca de sorra quan dic:

ESTAS BUFAT!!

L i d i a

CALZADOS Y ARTICULOS DE PIEL

Plza. Font, 29 - baix 2 - 12190 Borriol - Castellón
Tel. 964 32 13 37 - Mòvil 659 06 06 06

MOBLES
ÌTARCH

AMB LA CULTURA I LES TRADICIONS DE BORRIOL

Tel. (964) 32 11 11 (4L.) • Fax 32 11 63 • 12190 **BORRIOL** (Castellón)

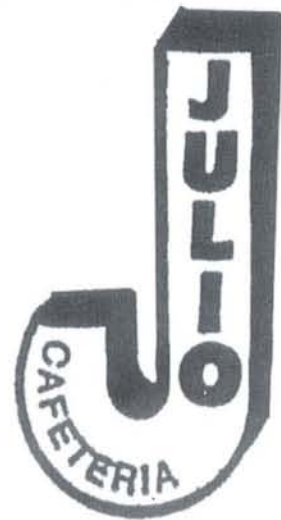
HORNO Y PANADERIA

J. Silverio Babiloni

*ESPECIALIDAD
EN COCAS
Y ROLLOS*

C/. Virgilio Oñate Gil, 20 - Tel. 964 32 11 07 - BORRIOL

*Platos Combinados
Aperitivos y granizado*

C/ Rey D. Jaime, 4
Tel. 964 32 10 72
12190 BORRIOL

Sobre les vaques boges

Qui no ha sentit parlar del mal de les vaques boges?

Quan sentim parlar reaccionem de moltes maneres diferents, des de indiferència fins la profunda preocupació, doncs ara intentarem donar un poc de llum a este fosc assumpte.

La encefalopatia bovia esponjiforme és una enfermetat causada per una proteïna que està al cervell i mèdul·la espinal del bestiar i que es transforme a les proteïnes este- nent-se com si fos un càncer pel cervell.

L'única manera de saber si està contaminada la carn és sacrificant l'animal, cosa que es fa als escorxadors, però als humans no es pot analitzar el cervell si no és en una autòpsia, per això es tarde tant en detectar l'enfermetat (fins i tot pot tardar 30 anys).

El problema en les vaques va arribar quan unes vaques que tenien l'enfermetat foren introduïdes en la cadena alimentícia de les seues congèneres. Açò va passar quan estes vaques foren triturades, secades, i usades en els pinsos i farines d'orige animal.

Estos pinsos donen molta més rendibilitat a les explotacions ramaderes, per tant guanyen més diners els ramaders, i ja saben, contra la perra no va ningú.

Les farines animals fa temps que foren prohibides per problemes d'infeccions, ètics i diversos motius que no anem a tractar.

Quan les vaques es menjaren aquests pinsos algunes s'infectaren, les quals també foren usades per a pinso, este és el motiu pel qual a la Gran Bretanya la majoria de les va-

ques estan contaminades.

A Espanya no estan autoritzades les farines animals. Per la qual cosa en teoria podem estar més tranquils.

El problema tan sols és de les vaques, sino de tots els rumiants, així que s'han de fer molts estudis per garantir la salut de la població, cosa que s'està fent (per fi)

Quan una persona menja carn contaminada en teoria no li passa res, perque l'estómac digereix totes les proteïnes, també l'agent causant de l'enfermetat hi ha pocs i no passarà res.

Quan mengem sesos contaminats hi ha molta quantitat, i pot ser que alguna cosa no es digereixca del tot, passant a la sang i d'ací al cervell, causant al cap del temps l'enfermetat de Friedel-Jackop, ja que tarde a donar símptomes clínics.

En tal de no alarmar-los, hem de dir que la carn que es posa a la venda s'analitza el cervell i diverses parts, i té una garantia de qualitat, tant la cara com la més barata, i no té res a veure com diu la ministra de la Sanitat.

També cal dir que els mètodes de detecció són molt roïns, així que tardarem a estar tranquils del tot.

Des de la revista 'La Botlària' volem tranquilitzar-los i dir-los que poden menjar ternera sense cap problema (en teoria)

Que aprofite!

Roberto Valls Falomir

**Pienso • Cereales
Material ganadero
Alfalfa y forrajes
Pajareria**

Camino La Coma, s/n • Telf. 964 32 10 93
12190 BORRIOL (Castellón)

BODEGA MARUJA

VINOS Y LICORES

REPARTO A DOMICILIO

San Vicente, 24
Tels. 964 32 11 93 - 699 43 53 12
12190 BORRIOL

Qué opina la gent sobre...?

Vicenta Bayo.
43 anys (mestressa de casa)

1. Sí, perquè així no cal que els xiquets baixen a Castelló.
2. M'han dit que estan fent malbé tot allò natural, i no em pareix gens bé.
3. 'De categoria'. Ha sigut una cosa que m'ha agradat molt.

Santi Gargallo.
22 anys (panader)

1. Sí, però a un altre lloc, perquè allí no ens lleven el lloc de la hípica.
2. Un empastre molt gros. Jo vaig molt en el cavall, i ja quasi no queda muntanya.
3. No he vist massa, però m'ha agradat molt.

Eugenia Vilarrocha.
25 anys (dependent)

1. Sí, perquè el poble cada vegada és més gran i ja hi ha prou gent com per fer-lo ací.
2. Esta molt malament, estan guiant-se més pels seus interessos econòmics que pel medi ambient.
3. Molt bé, amb molta participació. Seran molt difícils de superar

Susana Pallarés.
17 anys (estudiant)

1. Sí, perquè alguns xiquets són massa menuts encara per baixar a Castelló.
2. No puc opinar perquè no ho he vist.
3. Molt bé, ens han ajudat a la gent del poble a saber coses que desconèixiem de Borriol.

1. Li agradaria que feren un Institut a Borriol?
2. Qué li pareix l'estat actual d'alguns paratges com la Joquera i el Molinàs?
3. Quina valoració té de les Jornades Culturals de la Plana de l'Arc?

Ivan Fabra.
18 anys (pintor)

1. Sí, serie més còmode per tots.
2. No he vist com està.
3. Molt ben organitzades.

Tere Tena. 44 anys (administrativa)

1. M'interessa molt, perquè tinc dos xiquetes i preferiríe que es quedaren al poble i que no baixaren a Castelló.
2. Des d'on treballo ho veig tot els dies, i si seguim aixina, en dos dies veurem la mar.
3. Molt bé, sobretot el CD-Rom i els llibres publicats

Teresa Vidal.
80 anys

1. Jo vull tot el que sigue bo per al poble.
2. No puc dir res perquè no sé com està.
3. Bé, sobretot per als joves.

Ignasi Agut.
18 anys (estudiant)

1. Molt bé, me pareix molt positiu per als estudiants.
2. Vergonyós, es una llàstima el que estem perdent.
3. Perfectes, molta organització i participació per part de la gent.

VAN GELDER

Traduccions Tècniques, Científiques y Literarias
Especialidad: Ingeniería Química y Cerámica

C/- Calvario 54, 12190 Borriol, Castellón
e-mail: ARNOLDVG@terra.es
Tel/Fax: 964.321884

GRES BABILONI, S. L.

Materiales de Construcción - Goteo - Azulejos y Pavimentos
Balaustres - Celosías - Columnas y Piedras

☎ 32 15 25
FAX 32 10 33

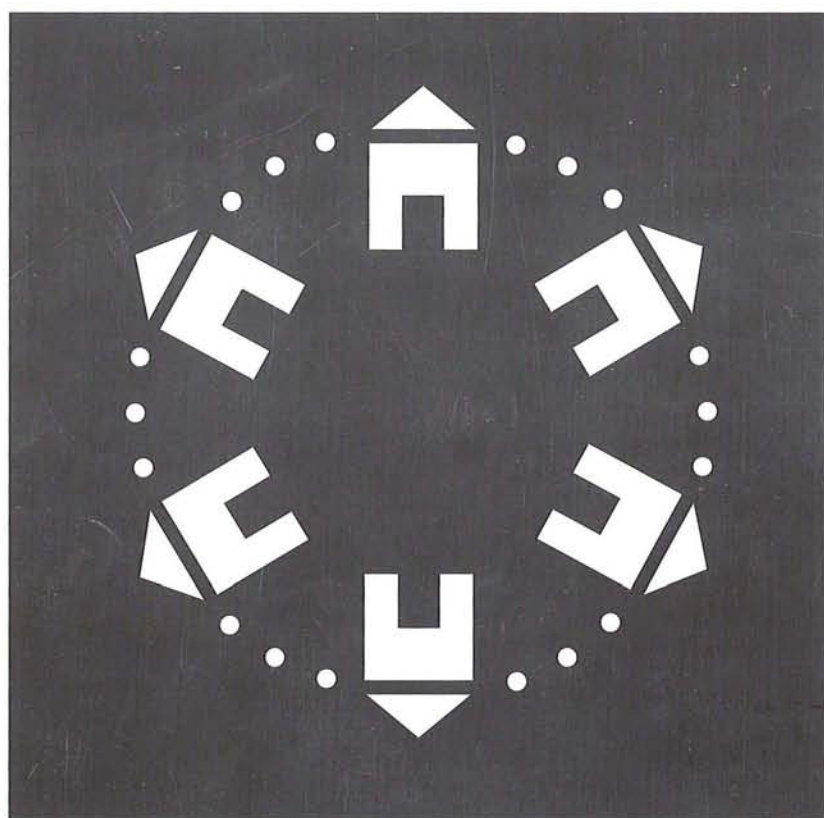
Ctra. Morella, Km 7,9
12190 BORRIOL (Castellón)

MATERIALES BABILONI, S.L.

MATERIALS DE CONSTRUCCIÓ

Pda. Rabosero, s/n • Tel. (964) 32 11 90
12190 BORRIOL (Castelló)

DIPUTACIÓ
D E
CASTELLÓ
